

La Botalària

REVISTA CULTURAL

HIVERN 1999

ANY III - Número 3

SUMARI

Portada

Redacció i telefons d'interès

Editorial

Actualitat: La Font fa 100 anys

Actualitat: El foc i l'aigua a la nostra vila

Actualitat: La Santantonà de Borriol

Cultura: Borriol a finals del s. XIX

Actualitat: El canvi climàtic

Actualitat: El museu

municipal de Borriol en marxa

Cultura: Borriol, dins la Plana de l'Arc

Cultura: III Jornades culturals a la Plana de l'Arc

Cultura: Vestimentes antigues

Actualitat: La festa de Santa Cecília

Cultura: El mas de Flora

Cultura: Borriolencs a la guerra de Cuba

Opinió: La Boda de Fran i

Eugenia o la fi d'un mite

Opinió: Casa ocupada, casa encantada

Opinió Sobre els graffittis a Borriol

L'hora dels contes: El meu amic el bosc

Vida sana: Tot el que t'interessa

sobre les algues

El nostre apartat: I Pujada al Tossal de l'Assut

Opinió: Problemes amb la carretera de Borriol

Passatemps

Opinió: El desenvolupament sostenible

Cultura: Nivell de formació i relacions

de gènere: Una conquesta

de les dones de Borriol

Poesia: "Por ser así", "Por la vida"

Cultura: La ruta del

llibre. L'hora dels contes

Premis i concursos

Assaig

Fotos

La Font nevada el 16 de gener de 1946. Propietat: Benjamin Pitarch

LA FONT FA 100 ANYS

Hivern 1999

ANY III, número 3

Borriol (Plana Alta)

Tirada 500 exemplars

Directora: Berta Pauner i Meseguer

Consell de redacció, Fotografia i Publicitat:

Teresa Agut i Escrig
Nati Alcañiz i Gascó
Xavier Andreu i Miralles
Azucena Cano Portela
Samuel Ferrer Andrés
J. C. Linares i Bayo
Regina Moles i Valls
Araceli Vicent i Balaguer
Natxo Valls i Falomir
Diego Tena i Roca
Dolors Bayo i Meseguer

Colaboradors:

Josefina Vilarrocha
Joan Soler i Antich
Vicente Alcañiz Puertas
Pietat Mateu i Bellés
Antonio Garcia Verduch
Israel Bernat Blasco
Ana Babiloni Escoin
Marybel
Henry Bouché Paris
Victor Castelló
Vicent Falomir Delcampo
Erik Piquer Barberà
Carmen Portolés
Juan Meseguer Soler
Tonica Camino Cabedo
Familia Mundina-Moliner

Fotografies antigues:

Antonieta Andreu Esteve
Jose Maria Babiloni
Julian Balaguel
Dolors Bayo Meseguer
Tonica Camino Cabedo
Vicentica Chulvi
Jaume Falomir
Juan Meseguer Soler
Josefina Vilarrocha
Benjamin Pitarch Bellmunt
Teresa Portolés Pallarés
Carmen Portolés
Pilar Ramos
Carmen Safont Albalat
Trinitat Soler
Eduardo Vicent Portolés
Maria "la Navarra"
Maria Rosa "de Pruna"
Familia Mundina-Moliner

Edita:

Associació Cultural Tossal de l'Assut

Disseny, emmaquetació i impressió:
Impremta Sos (Castelló)

Nota: "La Botària" no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'identifica necessàriament.

"La Botària" demana disculpes si comet alguna errada en dades, noms, etc, en l'apartat de fotos per al record. Si això passara preguem comuniquen les correccions a la adreça corresponent. Agraïm a totes aquelles persones que han fet possible que es duiguera a terme aquest projecte.

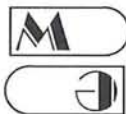
Ara també pots contactar amb nosaltres per internet:

adreça: <http://www.a-vip.com/tossal>

Correu electrònic: tossal@latinmail.com

TELEFONS D'INTERÉS

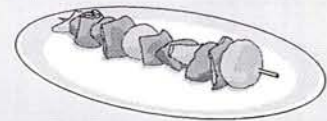
Ajuntament de Borriol	964 32 14 61
Ambulàncies	964 22 22 22
Art En Marc	964 32 18 16
Assessoria Araceli Balaguer	964 32 13 69
Assessoria J.M. Valls	964 32 12 07
Automecànica Borriol	964 32 14 25
Bancaixa	964 32 10 44
Bombers	964 22 10 80
C. coordinació emergències	964 22 05 00
Cafeteria Julio	964 32 10 72
Carnisseria el Raval	964 32 10 57
Carnisseria Escrig	964 32 14 48
Carnisseria la Font	964 32 12 03
Construccions Estiver	964 32 18 76
Consultori mèdic municipal	964 32 17 21
D'Oliva Terra	964 32 11 60
Detalls	964 32 11 26
Estètica Mari Luz	964 32 11 58
Ferreteria La Torre	964 32 11 72
Forn J.Silverio Babiloni	964 32 11 07
Guàrdia Civil	062
Hospital General	964 21 10 00
J.L. Babiloni	964 32 11 90
Joieria Paco Zaragoza	964 32 11 82
Jutjat de Pau	964 32 10 01
Marbres Babiloni	964 32 17 91
Paqueteria Germans Chiva	964 32 11 18
Pastisseria Racó de la Font	964 32 16 33
Perruqueria Canales	964 32 11 73
Polícia	091
Pub Troppo	964 32 17 76
Taller J. L. Andrés	964 32 11 45

BABILONI

MARBRES I GRANITS
Làpides - Cuines
Cambres de bany

Avgda. Saragossa, s/n.
Tel. Taller 964 32 17 91
Tel. Part. 964 3210 80
12190 BORRIOL

BAR PAUET

ESPECIALITAT
EN ESMORZARS
I TAPES VARIADES

AVGDA. SARAGOSSA, 77
TELÈFON 964 32 11 41
12190 BORRIOL

EDITORIAL

Benvolguts lectors, ja hem arribat una altra vegada fins a vosaltres, per a que disfruteu de la cultura del vostre Poble.

En aquest número hem tractat d'assolir una estructura clara per a la nostra i vostra revista. Té moltes més col·laboradores i col·laboradors, i nous apartats que esperem que us agraden.

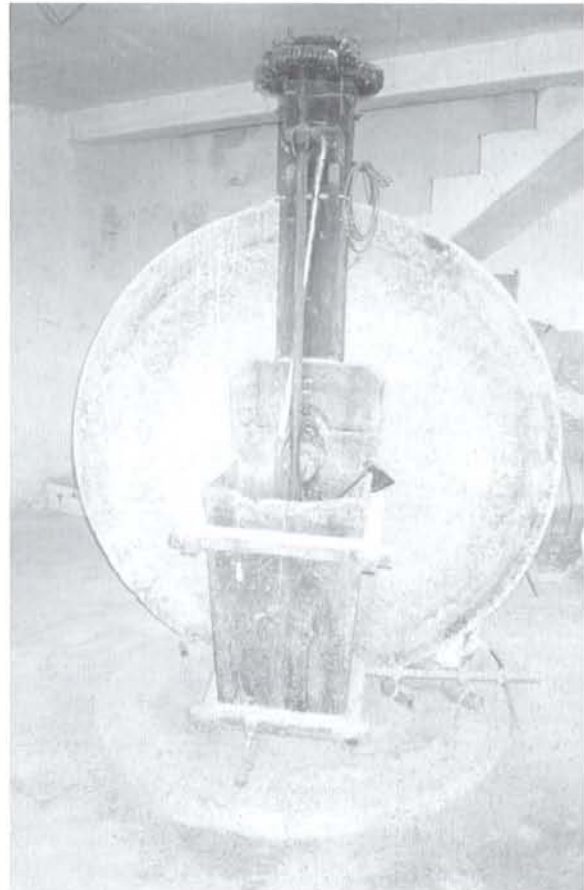
Treballem amb molta il·lusió per poder arregar els fets més interessants del nostre Poble, i que així queden reflectits en un medi escrit que servirà com a suport per tal de recordar-les. També recollim aquelles coses que ocorregueren temps enllà, per tal que no queden oblidades passant a formar part de la nostra memòria.

Esperem que les Borriolenques i els Borriolencs participen d'aquesta revista, tant activament com ho fem en les festes que ara es celebren al nostre Poble; La Festa de Sant Antoni, que reuneix a tots els Borriolencs tant residents com no residents i així com tota la gent que hi vulga participar, és un de les festes més populars i arrelades de la Vila de Borriol.

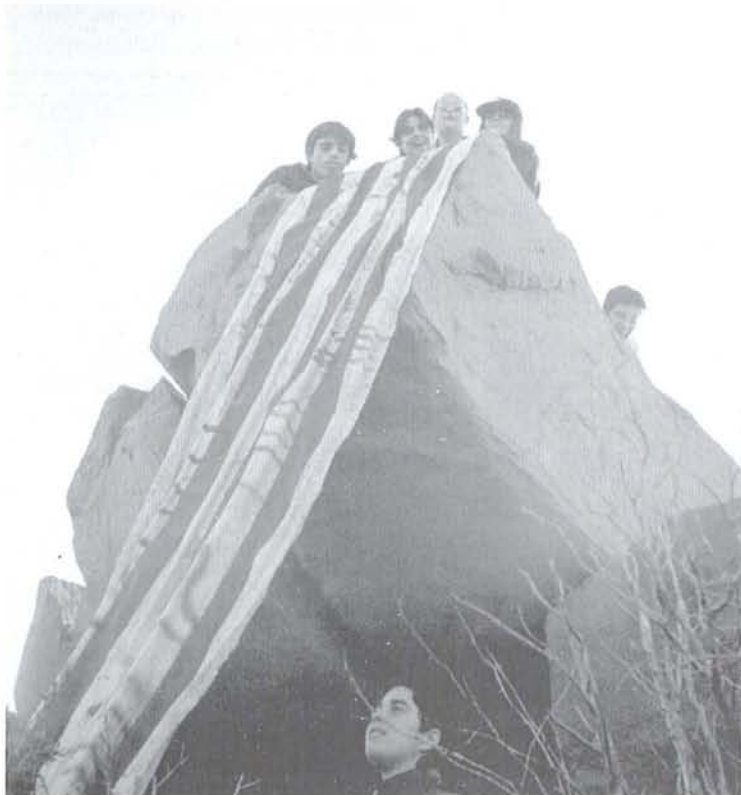
En l'any nou que acaben de començar es celebrarà el Centenari de la Font, a la qual li dediquem aquest número i un article especial. Caldrà que es faci algun tipus de celebració per part del Poble de Borriol cap a una companya, que ara fa el seu 100é aniversari i que ha estat present en la vida de tots nosaltres; còmplice d'enamoraments quant les xiques anaven amb el càntir, sofridora "d'enramades" del quintos, centre de reunió en les festes,...

Us desitgem un feliç any nou i agraïm la vostra participació:

LA DIRECTORA.

Pedra del Molí del Mas de la Flora

Tossal de L'Assut - 98'

Prensa del Molí del Mas de la Flora

LA FONT FA 100 ANYS

Just ara fa cent cent anys, es va fer un dels monuments més típics del nostre poble: la Font. Per

això, des de l'Associació Cultural Tossal de l'Assut li hem volgut fer el nostre xicotet tribut.

La font fou construïda en 1899 per ordre de Benjamín Conhort, l'alcalde del poble en aquella època. Segons diuen, Borriol no tenia cap monument important, i Conhort volia que Borriol tingués un monument del qual s'enrecordessin tots els visitants del poble cada vegada que parlaren d'ell.

Conhort era un home molt volgut al poble, perquè tots els anys venia una de les seues finques per pagar els deutes del poble. Els més vells del poble encara recorden aquella dita sobe Conhort:

No tengo ningún contrario en el pueblo, y si lo tuviera, para burlarme de él, en Borriol de alcalde lo pondría.

En un principi, l'aigua de la Font venia per la sèquia pel barranc de Cominells. També es van afegir uns arbres per fer més bonica la font (un a cada entrada). Aquests arbres van ser tallats poc després en les obres de la canalització de l'aigua. Des d'aquell moment la imatge de la font s'ha quedat pràcticament igual.

El que sí que ha canviat ha segut el paisatge que rodejava la Font.

Quan es va construir la Font, el paisatge era el típic de principis de segle. El carrer encara no estava

pavimentat. En la font estaven els antics llavadors, (actual edifici de la Caixa Rural), i els abeuradors (actual Bancaixa), que s'utilitzaven per donar de beure als cavalls. Prop de l'abeurador hi havia un piló. També podiem trobar el café dels Carlistes (edifici de la pastisseria). L'edifici de l'Ajuntament era un convent de monges de la Consolació.

Així, poc a poc, la font va canviant. El convent passa a ser la Cambra Agrícola, on a més, assajava la banda de música. El Café dels Carlistes desapareix, i en els llavadors ara es fa el mercat. Apareixen les primeres tendes i comerços.

Després la Cambra Agrícola es transforma en un bar, que passaria per molts amos: Julio, Rosita, Enrique el

mono... Desapareixen l'abeurador i el piló.

En l'any 1961 aproximadament es construeix un altre dels símbols de la plaça: el kiosk de Pepito.

En la dècada dels 80 es construeix l'Ajuntament, es pavimenta el carrer i es pinta la font de verd.

Així és més o menys com arribarà fins els nostres dies.

La Font ha segut un dels principals símbols del poble. En la Font s'han celebrat sempre les principals festes: els bous, les enramades dels quintos... A més, també és el centre comercial del poble. En la Font están la majoria de les tendes, l'Ajuntament, el mercat...

**Teresa Agustí i Escrig
Diego Tena i Roca**

*Arribada Borriol
Febrero 89*

EL FOC I L'AIGUA A LA NOSTRA VILA

J. Henri Bouché Peris

Quan aquesta publicació veja la llum pública, dos esdeveniments es produiran a la nostra vila: d'una banda, la festa anual de Sant Antoni; d'altra, la commemoració del centenari de la nostra font. El foc i l'aigua es fondran amb una forta abraçada, sense cremar-se ni ofegar-se, amb tota harmonia.

Foc i aigua són, sense dubte, els elements primigenis de la humanitat, juntament a la terra i a l'aire. Del foc han parlat des de l'antiguitat deus, titans i filòsofs. Prometeu, en veure la situació humana va robar el foc de la farga d'Efest i el va dur al món. Thales de Mileto va dir-nos que l'aigua era u dels elements primordials, una "hilogènia", tal vegada. Ambdós, per separat, foren considerats com el arkhé (origen, causa i fi) d'on totes les coses començaren a n'eixer: lo més antic (d'arké deriva "arcà"). L'aigua és la font de vida, un medi de purificació i un centre de regeneració.

El foc, per altra banda, constitueix el motiu de les festes d'hivern -rituals ígnics- perquè pertany al solstici de la mateixa estació, mentre que l'aigua -rituals aquàtics- ho és de l'estiu. Sant Antoni i Sant Joan són els dos sants més representatius de les celebracions solsticials: el primer pel foc i el segon per l'aigua i el foc. Dos fites importants al calendari de l'any festiu.

El nostre poble, Borriol, s'ha distingit per les celebracions santantonianes, les quals avui encara gaudeixen de tradició i popularitat cada vegada creixent. Sant Joan, en canvi, ha deixat de celebrar-se des de fa prou d'anys, malgrat el record de gent major que, a hores d'ara,

Matxà a la Font. Propietat: Juan Meseguer

té viu en la memoria rituals com el de la curació de l'hèrnia o el típic capbussó en aquest dia màgic. Rituals aquàtics es distingien en aquesta celebració en un poble on l'aigua és sagrada.

I dic que és sagrada perquè les baralles més fortes s'han produït amb motiu de l'aigua. Quan a Castelló necessitaven l'aigua i van pretendre canalitzar-la cap la Plana, el poble, com en Fuenteovejuna, es va rebel·lar tot a una i ho va impedir. Més tard, fa ja un terç de segle, també un altre alçament es produí, amb motius diferents, però derivats tantmateix de l'aigua.

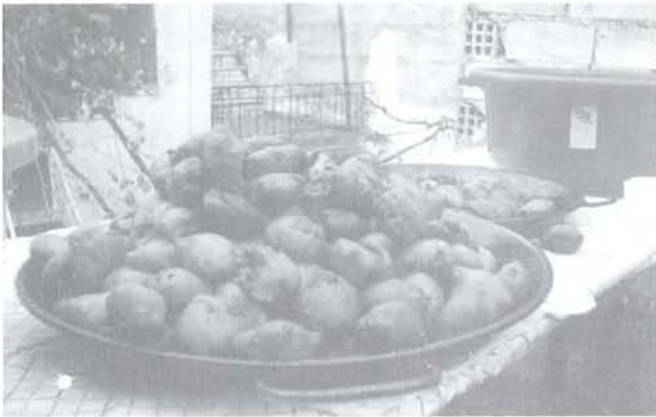
I la cosa ve de lluny. Els romans -i, probablement, altres pobladors- cercant l'argent es trobaren amb l'aigua a aquell entranyable paratge de Cominells, lloc on la màgia popular anomenà la Mina del Misteri, l'Argentaurus Mons dels nostres avantpassats. D'allí, quan el nostre poble ja havia baixat de la Moreria, uns homes capdavanters construïren l'any 1899 una font artística de trenta canons per a l'abast de la població, decorada amb un gall i un Sant Pasqual, als que s'afegirien un escut i la inscripció de l'any.

A la font hem conegut anar les xiques i les dones amb cànters i botijes ("marrailles" diem ací) a per l'aigua argentada...i també a la recerca d'algun nuvi recolzat a la baraneta o sobre l'abeurador, amagatall de joves fadrins. Perquè l'aigua d'aquesta font de Borriol no és aigua solament: és aigua i argent. Sale el agua plateada de la fuente de Borriol diu un anònim. I altres poetes locals han cantat a eixa font platetjada: Fuente de treinta cañones (sic),/ que relucen más que el sol,/ sale el agua plateada/ de la fuente de Borriol.

Foguera de Sant Antoni. Propietat: Juan Meseguer

Figs albardaes

La nostra font és l'herència d'aquells homes, meitat moros, cristians sencers amb un glop de sang jueva, que mai no pensaren que eixa aigua canviaria un dia el seu camí: ara és ella la que va a les cases; hem perdut l'idíllic passeig, però hem guanyat comoditat. La nostàlgia dels romàntics no és ara mes que això: nostàlgia.

Però, tornem al foc. El nostre foc espera cada any, cada Sant Antoni, la presència multitudinària d'aquells que, fidels a la tradició, acudeixen a veure la monumental foguera i, a la vegada, aprofiten per a tastar les saboroses figes albardaes. En eixa nit el cel s'ompli d'espurnes que voletegen fins el castell moro, la plaça del Pou (l'antic Portal del Rei) es converteix en un càlid forn, els matxos (avui quasi tot cavalls) es vesteixen de festa i tot el poble sembla canviar de color amb el calor del foc. És, sense dubte -parangonant al poeta- la festa més festa de totes les festes que es fan i es desfan durant l'any.

Sant Antoni no és un sant qualsevol. Ací, al nostre poble, la festa es celebra des de temps immemorial, com sol dir-se. Autors com el castellanenc Mundina ja parla d'ella al segle passat i ens diu de quina manera es celebrava a la vila i al camp. No cap dubte de que és una de les festes més antigues que hem celebrat a les nostres terres amb eixa popularitat que la caracteritza. El foc, element purificador i

Matxà. Propietat: Juan Meseguer

lligat al món agrari i rural, és l'eix sobre el que volta la celebració. Al seu entorn, animals, menjars, jocs i competicions (com la pujà del Raval o les corregudes) són els ingredients festius. Tot això contribueix al reforçament de la identitat borriolenca i a l'aparició de valors festius com la solidaritat, l'hospitalitat i el sentit de allò que anomenem la communitas.

Les festes -i aquesta en especial- tenen funcions més o menys encobertes que trascendeixen la simple i aparent diversió. Sota el foc material subjau un món mític ple de misteri d'una riquesa insospitada.

Heus ací, finalment, eixos dos elements que el nou any regalarà a la nostra vila: un foc ple de força i de festa i un aigua argentada plena de vida, vella en el temps i sempre novella al cap d'un segle d'existència.

Tronc de llenya al Raval

LA SANTANTONÀ DE BORRIOL

ANTIGAMENT I ARA*

El poble de Borriol celebrarà, al llarg de la tercera setmana de gener, les populars i arrelades festes en honor a Sant Antoni. És per això que hem volgut elaborar un article on puguérem analitzar els canvis que ha patit la festa d'uns anys cap ací.

Serán tres les fites de preparació en vespres de la santantonà: tot comença el dia de Nadal, 25 de desembre, ja que aquesta és la primera vegada d'un total de tres, que es reuneixen per vore que faran en la festivitat d'eixe any. Antigament la reunió es feia el jorn posterior, el dia de Sant Esteve, el segon dia de Nadal, que era festa. La segona reunió que mantenen té lloc el dia de Cap d'Any i, juntament amb la primera, la seua funció és la d'ultimar els preparatius pel que fa al menjar i als aspectes més concrets de la festa. Però, sense cap dubte, la tercera reunió és la més important i esperada; se celebra el dia 6 de gener, festivitat dels Reis, on es decideix l'enganxà, és a dir, la distribució de les haques i el lloc que ocuparan en la matxà del dia de Sant Antoni.

La festa actual ha variat prou de la festa antiga, i han estat moltes les tradicions que s'han perdut en la memòria, celebracions que feien de la festa borriolenca, una de les més atractives i antropològicament més fidels. A la porta de cada casa, i per tots els carrers del poble, se solien fer **fogueretes d'argelagues**, que s'encenien just després d'haver encés la foguera gran de la Plaça del Pou. Uns dies abans d'açò, molta gent anava a les muntanyes a fer els feixos de l'argelaga, que abans no abundava tant com en l'actualitat i, inclús tenien que anar més enllà de darrere del Castell per poder-ne tallar. Tant homes, dones com xiquets, tots participaven d'este projecte comú, ja que els seus pares i antecessors ho havien fet d'esta manera. Amb un cordell i una fusta portaven arrastre l'encenall i les argelagues cap al poble, i tenien que passar compte de no deixar-les al carrer, ja que molt habitualment passaven els xiquets i les

LA GRUPE. Les grupes eren una parella, xic i xica, que es vestien amb roba típica de l'època i, damunt del matxo o l'haca, anaven bellament engalanats a les distintes celebracions de la festa de sant Antoni. Solien eixir la gent que tenia convoi en vestir-se, les xiques amb un mantó de Manila i amb faldellí, amb una cistella a la mà per a repartir les primes; l'home anava o bé amb vestit de mudar o amb el vestit típic valencià. La grupa eixia el dia de la Teia per anar a beneir les primes, i el dia de Sant Antoni per a anar a la processó, aquesta vegada sense cistelleta. Cal dir que fins fa uns pocs anys la gent encara es vestia per eixir d'aquesta manera, però en l'actualitat també s'ha perdut aquesta tradició. En la foto veiem a Jaume Camino, Pepe Pauner, María Rosario Balaguer i Pepe Camino. Propietat Tónica Camino.

cremaven abans de la festa, per això es guardaven a les entrades de les cases en moltes ocasions. El dia *la Teia* també se solien fer unes altres fogueretes menudes a les portes de casa, que es coneixien com "**la Salve**", que actualment ja no ens han arribat i també s'han perdut, potser per la comoditat de la gent d'ara.

Pel que fa a la foguera gran de la Plaça del Pou, cal dir que d'ençà molts anys se sap que els troncs es deixaven a les vores dels brancals de les cases, com es fa encara, a pesar que algun erudit, com l'historiador Mundina, ens ha deixat mostres de com era la festa antigament, en la qual s'eixia vuit dies abans de Sant Antoni al camp i amb carros, per tal de tallar llenya. També podem trobar en la festivitat de finals del segle passat, alguns elements que difereixen de la present centúria, ja que primer s'encenien les fogueretes i després la foguera gran, a diferència de l'època dels anys 50 i 60, quan primer s'encenia la mola de la Plaça i d'ací tots partien cap a les seues cases

a encendre la seua pròpia argelaga.

La col·lositat de la foguera també ha anat en augment, ja que els darrers anys, les quantitats de troncs recollides han anat creixent, i en l'actualitat la barraca es compon al voltant de 17.000 o 18.000 kilos de llenya, amb la qual cosa podem afirmar, sense xovinismes, que potser siga la foguera d'aquestes característiques que més llenya crema. Es porten 3 o 4 carretades amb el carro, amb càrregues de 2.500 o 3.000 kilos, a més a més es pugen també en tractor gran part de les peces, i les arrastrades dels matxos i les haques fins a la Plaça també ajuden a conformar l'estructura de la foguera que, antigament s'apilava de tronc en tronc i gradualment, però en l'actualitat es fa en forma d'espiral cònica. El pirri, o pal central, que se sol tallar d'algun pi alt del terme de Borriol, es portava en carro al poble, però d'uns anys ací el procés s'ha mecanitzat i es conduït en tractor.

Pel que fa a l'organització de la

LA MATXÀ. La popular i reconeguda "matxà" de Borriol, en la qual participen dotze haques aquest any 1998, esdevindrà el centre essencial i vertebrador de la santantonada. Els tres actes fonamentals per a la "matxà" succeeixen el dissabte: tot comença amb la recollida de la llenya arreu del poble, que els borriolencs deixen a la porta de casa; el segon event es desenvolupa a la una del migdia, és la coneguda "pujà del Raval" que congrega centenars de persones per vore com puja el carro per uns dels racons més típics de la població; ja cap a les cinc de la vesprada se celebra la darrera entrada de les cavalleries pel carrer de sant Vicent fins a la Plaça del Pou. Propietat Benjamin Pitarch.

en dia podem dir que ja fa gairebé 30 anys que no hi ha Majoral i la festa s'organitza a la casa de Juan Meseguer i Tonica Camino, al carrer Fondo. Esta nova etapa organitzativa de la santantonada al nostre poble arranca a principis i mitjans del present segle, ja que fa més de 40 anys el lloc d'aplec era ca la tia Faustina, davant de l'Hostal de la carretera, doncs era una taverna espaiosa, ideal per celebrar events com este. Després va haver una etapa de 6 o 7 anys que no hi havia Majoral, fins que es van encarregar tres persones d'organitzar-la consecutivament: el tio Jaume el Lluco la va fer a sa casa de l'Hortet; després ho van fer a ca Benjamín l'Andalús, a la Plaça del Pou; i per últim es va fer a ca Juan el Valero, passant després a no haver mai més Majorals definits que s'encarregaren

de pagar i preparar la festa, i celebrant-la tal i com la coneixem avui, també a la casa del Valero però sense haver Majorals.

El dia Sant Antoni, de les 9 que eixien fins a les 6 de la vesprada, mentre recollien els troncs anaven entrant a menjar als bars i a les cases dels **obligats** o que eren de la festa, cosa que es continua fent avui. En aquesta ruta es donaven figures i pastissos per a menjar i per a beure solien oferir quasi sempre aiguardent, moscatell i conyac. La nit de la Teia antigament solien entrar els animals als bars i a les cases, donant-los inclús de beure, i a ca la tia la Xivera, a la Plaça del Pou, just al costat del pouet, entraven i sempre li tiraven a terra un xicotet entaulat que tenia a l'entrada, costum que s'havia oficialitzat any rere any.

La Matxà. Propietat: Balaquer

festa, que actualment corre a càrrec de la Confraria de Sant Antoni de Borriol, anteriorment diferia en molts aspectes a la forma actual, ja que hi havia cada any un **Majoral** que s'oferia per a organitzar la festa a sa casa. Aquest era qui pagava els pastissos, les figures i la beguda. Podia ser Majoral qui vulguera, i ho confirmava quan s'acabava l'edició santantoniera en curs, per tal de fer-ho l'any vinent. Avui

U N I T S P E R
B A N C A I X A

Units pel passat - Units pel futur - Units per esta terra - Units pel somnis - Units pel treball - Units per les festes
Units pel paisatge - Units per l'esforç - Units pel calor - Units per Bancaixa - Units pel futur - Units per Bancaixa

BANCAIXA

Caixa d'Estalvis de València, Castelló i Alacant

Ja el **dilluns dels conters** es pegava la volta al poble amb els músics que hi havia i tornaven a fer la ruta per les cases dels obligats, a diferència d'avui, que la gent treballa i la festa no es fa quan cau sinó en cap de setmana, donat que abans sempre es feia el dia que tocava: el 16, 17 i el 18 de gener.

En aquesta comparació del que era la festa fa uns quants anys i del que és en l'actualitat, hem pogut constatar que han desaparegut tradicions i elements molt importants de la santantonada borriolenca, com és el cas de les fogueretes familiars. No estaria malament que, des d'ací, tant la Confraria de Sant Antoni, com l'Ajuntament, com la mateixa gent del poble, s'unira per tal de recuperar esta costum antiga de Borriol, avui perduda, ja que açò constituïria un

Processó amb cavalleries. Propietat: Benjamín Pitarch

atractiu més per a la gent que ens visita i, a la vegada, podríem recuperar un xicotet tros de la nostra història.

J.C. Linares i Bayo

*Aquest article ha estat possible gràcies a la col·laboració prestada per Juan Meseguer i Tonica Camino, que ens han ajudat a reconstruir un poc com era la festa d'abans i com és la festa d'ara.

GRUPA DE SANT ANTONI: Trinitat Soler i Josep Portoles. Propietat: Trinitat Soler

RECORREGUT DE LA MATXÀ:

Són tres els viatges que es fan per arreu dels carrers del poble amb la matxà:

1er viatge: l'Hostal/Avinguda Saragossa-Molioli-Plaça de la Font-Colon-Av. Saragossa-Sant Vicent-Plaça del Pou.

2on viatge: Pl. del Pou-Sant Vicent-Peiró-Sant Vicent-Ximén Pérez d'Arenós-Plaça de la Font-Raval-Pl. del Pou.

3er viatge: Pl. del Pou-Major-Parres-Fondo-Rajolar de Dalt-Rajolar de Baix-Rajolar-Av. Saragossa-Sant Vicent-Pl. del Pou.

PAPERERIA i REGALS

Ximen Perez d'Arenos, 15
Tels. 964 32 11 26 - 964 32 17 14
Part. 964 32 16 10 - 964 3218 42
12190 BORRIOL

BORRIOL A FINALS DEL S. XIX

L'acció social catòlica

En el darrer terç del segle XIX naix el que els sectors dominants espanyols anomenaren la "qüestió social", com a conseqüència de l'articulació del moviment obrer. L'Església intentarà posar fi a aquesta "qüestió" mitjançant el que podríem anomenar una via cristiana, l'acció social catòlica. Així doncs, comencen a aparèixer una sèrie d'associacions o grups socials fomentats per l'Església i destinats a les classes treballadores. En la diòcesi de Tortosa, gràcies en bona mesura a l'aportació del Pare Antoni Vicent, introductor dels anomenats Cercles Catòlics, l'acció social catòlica viurà una època d'apogeu en els anys 80 del segle XIX. Dins d'aquest podem situar l'aparició el 1886 del Cercle Catòlic de Borriol.

Sobre la creació del Cercle tenim notícies ja el 1885, quan a *La Plana Catòlica*, revista carlista de Castelló, s'informa de què s'estan fent els tràmits per aprovar el reglament del dit Cercle. El 19 de desembre de 1886, s'inaugurà el cercle, amb la participació de Francesc Giner, Miquel Tirado, Andrés Peyrats i Salvador Guinot. Si veiem la gent que puja de Castelló a inaugurar el cercle, no podem deixar de veure que són tots, en eixos moments, destacades personalitats carlistes de la província. Així, Francesc Giner fou fill del també anomenat Francesc Giner, cap delegat de D.Carles Maria Isidre en la província de Castelló; Andrés

Peyrats, director en eixos moments de *La Plana Catòlica*; i en aquests moments jove Salvador Guinot, en un moment de la seva vida en què es troba molt relacionat al carlisme; i altre tant podríem dir de Miquel Tirado. Per tant, cal tenir en compte que la fundació del Cercle Catòlic tindria a Borriol una gran relació amb la seva tradició carlista.

Cal pensar que el record de la darrera guerra carlista, que havia tingut greus repercussions a les comarques del Nord del País Valencià, i que s'havia desenvolupat durant l'anomenat Sexenni Democràtic, encara estava molt viu el 1886 en la ment dels borriolencs. Molts autors destaquen a Borriol com a focus carlí (Babiloni Tena, Miralles Meseguer, etc.). El 1874, només 12 anys abans de constituir-se el Cercle, es van produir dos importants encontres entre els carlistes i els liberals. En un d'ells (segons Miralles Meseguer el produït el 4 de maig; segons Balbàs el 21 de novembre), els liberals de La Guardia s'enfrontaren als carlins de Cucala i Vizcarro. Les partides d'aquests darrers es retiraren al castell en un fet que és conegut com *l'Atac al Castell*, en què "las tropas liberales (obligaren) á la mayor parte de las tropas del pueblo á subir al castillo y presentarlas ante el enemigo para de esta manera serles más fácil la conquista" (sic). Les accions de Cucala a Borriol foren nombroses, la qual cosa potser siga l'origen de la partida del terme que es coneix amb el seu nom. Siga com siga, és fàcil pensar que el 1886, fets que enfrontaren de forma tan fraticida als borriolencs mantingueren viva l'espurna d'odi entre carlins i liberals. Així, al número 275 de *La Plana Catòlica* es diu en referir-se a la presència durant la inauguració del Cercle Catòlic del ja esmentat Francesc Giner, com aquest era:

"...tan querido y apreciado en el vecino pueblo, como en todo el leal Maestrazgo, por los gratos recuerdos que de la pasada guerra conservan los que han tenido siempre á gran honra, estar á sus órdenes para la defensa de la santa causa, por la que tantos sacrificios ha hecho el Sr.Giner...(sic)"

També en aquest número es diu que

"...La música ejecutó con mucha maestría, bellísimas

composiciones, himnos entusiastas, que, enardeciendo los corazones de los denodados defensores de la buena causa, traíanles á la memoria gratos recuerdos y hacíanles prorumpir en atronadores aplausos...(sic)"

D'altra banda, l'existència d'unes ferides no cicatritzades entre carlins i liberals podrien també ser la causa que explicara un fet, que no queda molt clar en la premsa carlina, i que es produeix el mateix dia de la inauguració, segons el número 274 de *La Plana Catòlica*:

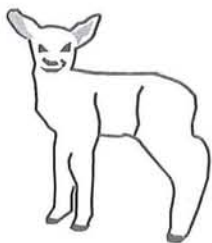
"Fué una verdadera lástima que la autoridad no permitiera que la música tocara durante la procesion. Y no sabemos porque motivo, pues es ridículo decir que se temía sucediera algun alboroto, toda vez que por la noche tocó la música escogidas piezas, muy bien ejecutadas, sin que se promoviera el menor incidente (sic)."

Amb totes les reserves que comporta, diu *La Plana Catòlica* que a la inauguració assistiren molta gent, que ocupà tot el saló principal del cercle, havent d'estar-ne alguns drets tant en el propi saló com en les habitacions contigües, i que inclús "...en la calle había inmenso gentío frente a los balcones del Círculo..." La premsa catòlica solia unflar les xifres per donar sempre la impressió a l'exterior de

què el moviment social catòlic es trobava més extès del que en realitat ho estava. Així, cal desconfiar també de la quantitat de socis es diu que té el Cercle en naixer, segons la premsa, "cuasi tantos (socs) como el (Círculo Católico) que en esta capital se fundó (sic)", fent referència al de Castelló, fundat el 1882, del qual sabem que a finals d'aquest any comptava amb prop de 400 socis. L'existència d'un grup tan nombrós de socis, no entronca amb la curta durada del Cercle.

En la fundació del Cercle, que tenia com a patrona a la Immaculada Concepció, tingué molt a veure el presbíter local Atanasi Ignacio de Mesas, qui junt a Guinot i a Peyrats, fou l'encarregat de pronunciar un discurs durant la inauguració. El Cercle s'ubicaria en un local del qual es diu "bastante espacioso, si bien no reúne todas aquellas cualidades que son de apetecer para el mayor esplendor de dicha sociedad". És per això, que tot seguit informa *La Plana Catòlica* de què ja s'estan realitzant obres per construir un local per al cercle "que reunirá todas las condiciones necesarias y dará más vida á la naciente asociacion (sic)".

Les societats catòliques depenien dels anomenats socis

CARNICERIA EL RAVAL

Dr. Portolés, 7 - Tel. 964 32 10 57 - 12190 BORRIOL

protectors, que solien ser persones més o menys acomodades que aportaven una sèrie de donatius que eren els que mantenien en peu l'estructura dels cercles, responenent a l'ideal cristià de la caritat. En aquest sentit, com han interpretat els especialistes sobre el tema, la creació d'aquest tipus d'associacions catòliques el que suposava era una forma "alternativa" d'associacionisme obrer, oposada als altres tipus d'organitzacions obreres revolucionàries (socialistes o anarquistes). És per això que l'acció social catòlica apareixia allí on s'haguera de posar fi al moviment obrer revolucionari, actuant com a fre del mateix. Açò feia que l'acció social catòlica estiguera molt condicionada, a l'hora de rebre les subvencions dels socis protectors, a la perillositat o a la por que aquestos sentien respecte al obrerisme socialista. A açò cal afegir el fet de que les diferents forces polítiques (carlistes, *cossiers*, etc.) intentaren aprofitar la constitució d'aquestes societats catòliques en benefici propi, per tal d'ampliar la base social dels seus partits. El desenvolupament dels cercles catòlics, es feia, així, molt difícil.

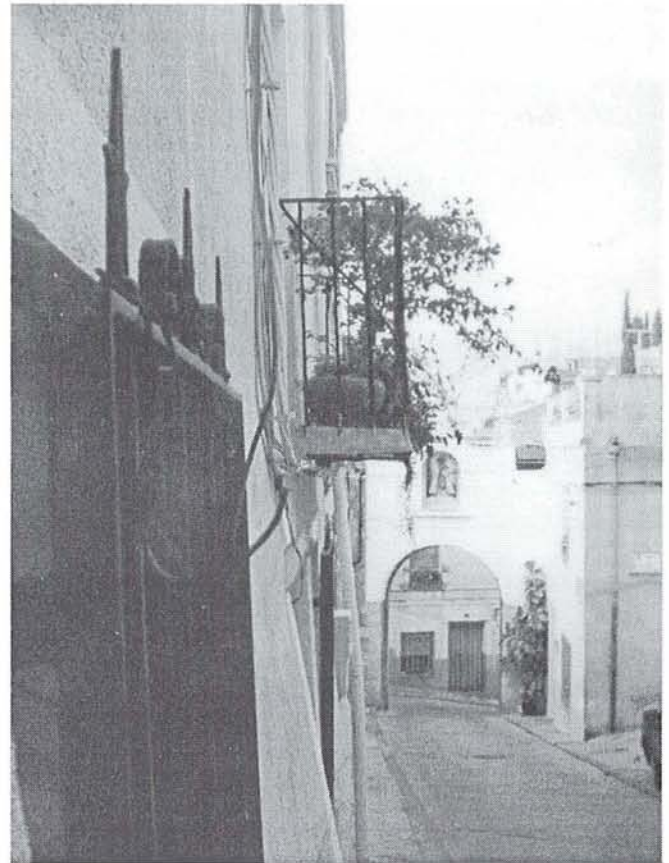
A Borriol, no tornem a tenir notícies, des de la inauguració, de les activitats del cercle fins la seva refundació el 1893. Les causes que podrien explicar la prompta desaparició del Cercle Catòlic de Borriol, podríem trobar-les en la pròpia divisió que troba ja en el seu naixement (pensem en els ja esmentats enfrontaments amb les autoritats locals en els actes de la inauguració), o en el propi "sentit polític" que pren només nàixer (la influència carlista). A més, podria tindre molta rellevància el fet que no existísca un local adequat on desenvolupar les activitats del cercle (tot i que es diu se n'està construint un a propòsit), ja que en molts casos l'afiliació de socis es devia a les activitats lúdiques i recreatives que desenvolupava el cercle, i si aquestes no es podien realitzar deixava de ser interessant per a molts possibles socis.

Xavier Andreu Miralles

-BABILONI TENA, Salvador: *Borriol, en el umbral de la Plana*, Castelló, Societat Castellonenca de Cultura, 1984.

-BALBAS, Juan Antonio: *El libro de la provincia de Castellón*, Castelló, Imp. i Llibr. de J. Armengot, 1892 (edició facsímil patrocinada per la Caixa d'Estalvis de Castelló, 1980).

-GARRIDO HERRERO, Samuel: *Los trabajadores de las derechas. La acción social católica en los obispos de Tortosa y Segorbe (1877-1923)*, Castelló, Diputació Provincial, 1986.

-LLORENS, Montserrat: "El P. Antonio Vicent, S.J. (1837-1912). Notas sobre el desarrollo de la acción social católica en España", dins *Estudios de Historia Moderna*, Barcelona, Escola d'Història Moderna, IV (1954), pp.395-437.

-MIRALLES MESEGUER, Fernando (pbro.): *Guía del Obispado de Tortosa. Geografía, Historia y Estadística o descripción detallada de cada uno de los pueblos que componen dicho obispado*, Tortosa, Imp. de Arturo Voltes Ribot, 1902, pp.374-381.

-SARTHOU CARRERES, Carles: *Geografía General del Reino de Valencia. Provincia de Castellón*, Barcelona, Ed. Alberto Martín, 1913 (edició facsímil patrocinada per la Caixa d'Estalvis de Castelló, 1989), pp.423-429.

-VILLORA REYERO, Maria Luisa: "Las Publicaciones periódicas de Castellón de la Plana -hasta 1900- existentes en la biblioteca pública de la ciudad" dins *Estudios d'Història Contemporània del País Valencià*, n.3 (1982), pp.367-381.

-*La Plana Catòlica*, números 145 (23-IX-1885), 274 (22-XII-1886) i 275 (29-XII-1886). Hemeroteca de l'Arxiu Històric Municipal de Castelló de la Plana.

Segurs

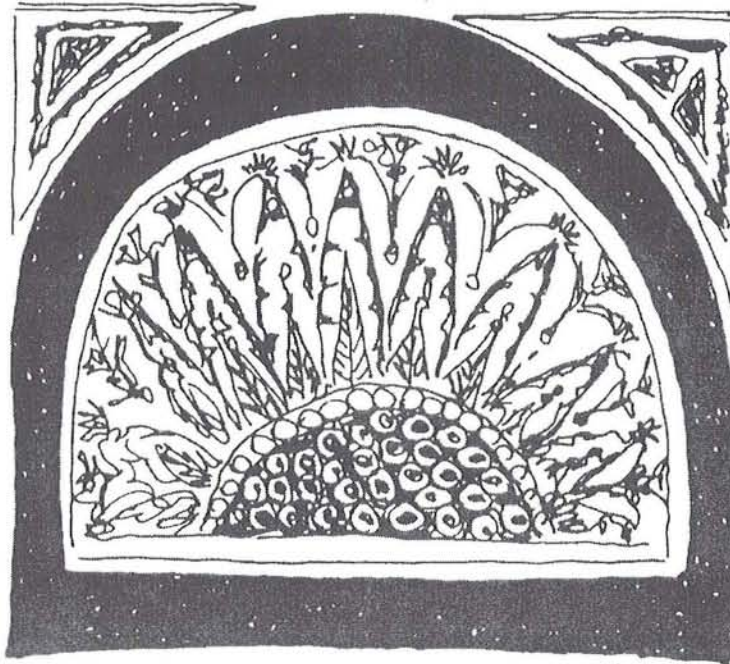
**CATALANA
OCCIDENTE**

ARACELI BALAGUER BALAGUER

ASSESSORIA

Raval Doctor Portolés, 6 - Tel. 964 32 13 69 - 12190 BORRIOL

D'OLIVA

TERRACOTES - TAULELLETS - MARBRE ANTICAT

MAGATZEM I EXPOSICIÓ:

CTRA. CASTELLÓ-MORELLA, KM. 8'200

TELS. 964 22 01 05 - 964 32 17 60

FAX 964 22 21 59 - 12190 BORRIOL

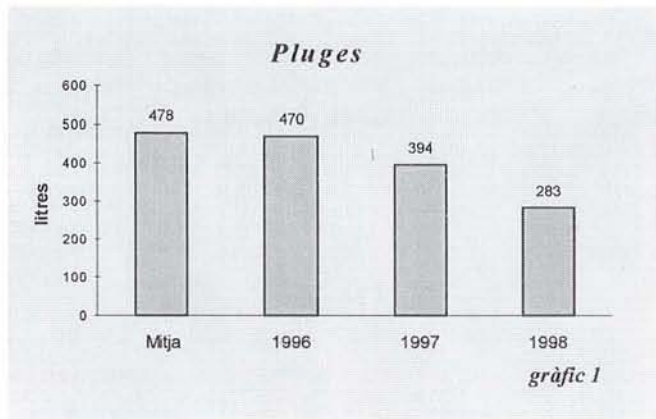
EL CANVI CLIMÀTIC (I)

Qui no ha notat un augment progressiu de les temperatures, un descens generalitzat de les pluges, també del nombre de dies de pluja, i altres coses més, durant els darrers tres anys???. Sí, el canvi climàtic comença a manifestar els seus primers efectes.

En aquest primer article sobre el canvi climàtic sols faré referència a la disminució de les pluges, mitjançant un estudi que he realitzat durant els darrers tres anys. A més, empraré valors reals sobre dades meteorològiques observades durant els darrers 20 anys. Les dades emprades es refereixen únicament a la zona en la que nosaltres ens trobem.

DADES ESTADÍSTIQUES

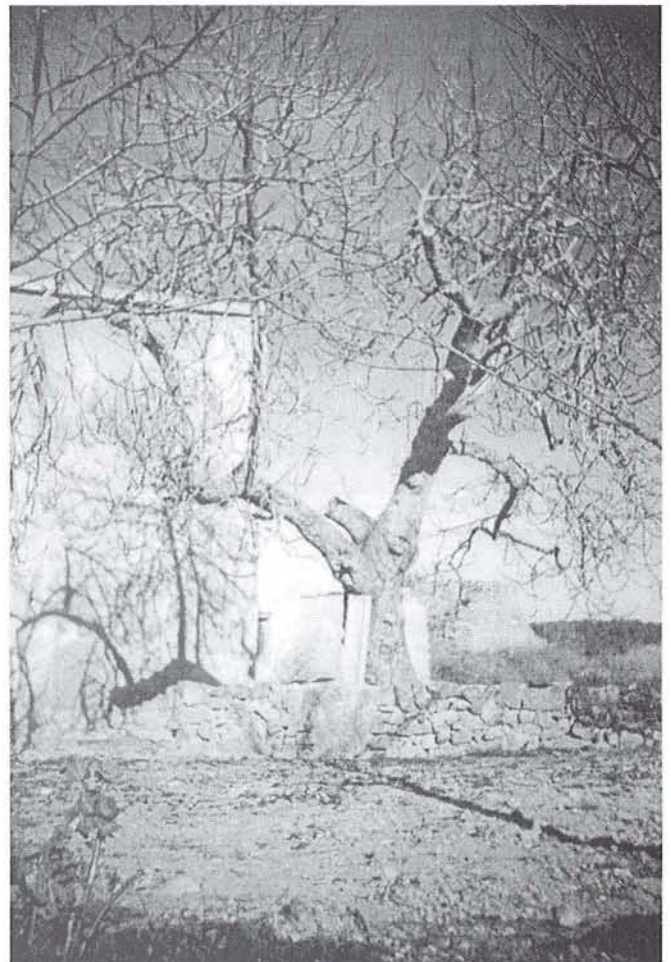
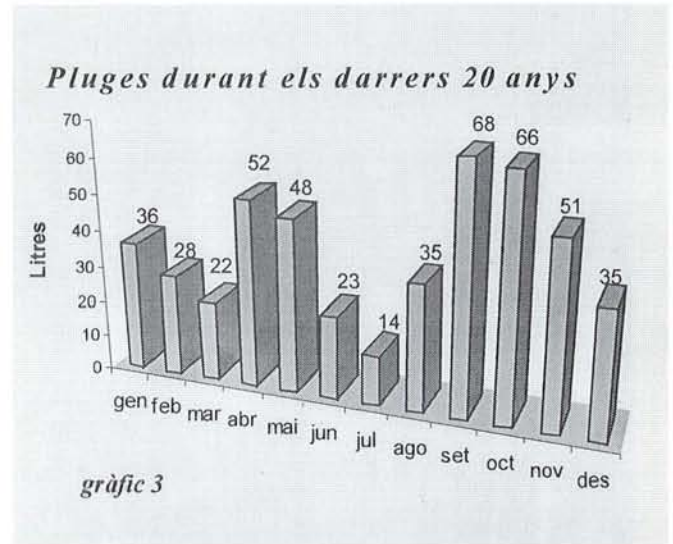
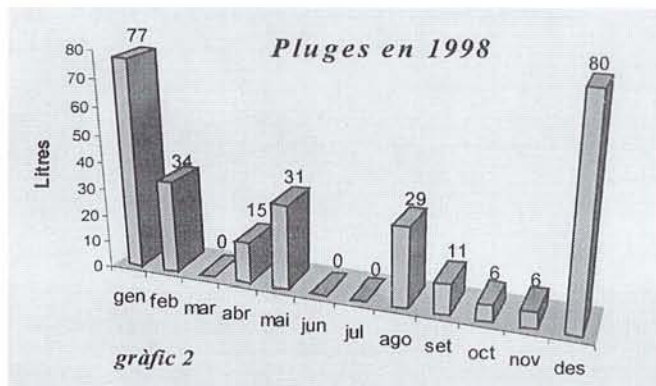
En el **gràfic 1** podem comprovar quines han segut les pluges durant aquests tres anys i també quina és la mitja pluviomètrica dels últims 20 anys.

Com podem veure, la tendència és a la disminució de les pluges totals. Al 1996 van caure 470 litres, valor que es troba dins de la mitja de pluges anuals caigudes des de 1976, però aquests litres disminueixen considerablement al 1998, any en el que tan sols han plogut 283 litres.

També podem aturar-nos a estudiar per separat les pluges caigudes durant el 1998 i també les caigudes durant els darrers 20 anys (**gràfic 2** i **gràfic 3**).

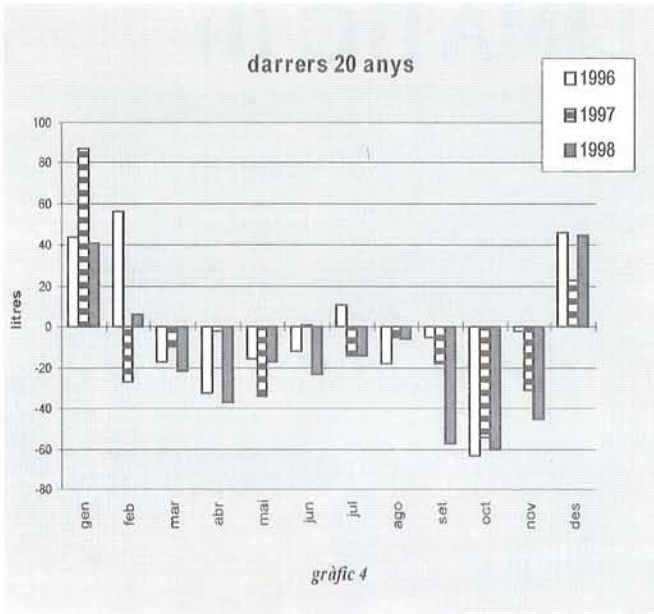
Comparant els dos gràfics podem veure que mentre que la mitja presenta una variació mensual de les pluges suavitzada, les pluges caigudes durant 1998 estan molt desequilibrades. És a dir, mentre que durant els mesos d'estiu les pluges són molt escasses (com també passa a la

mitja), als mesos d'hivern els valors augmenten molt considerablement. A més a més també s'observa que durant la primavera i la tardor els litres caiguts el 1998 són molt inferiors al que venia essent habitual.

Per a poder veure això més clarament, al **gràfic 4** represente la diferència de pluges en cada un dels mesos dels anys 1996, 1997 i 1998 respecte a la mitja obtinguda dels darrers 20 anys.

Per poder entendre millor el gràfic 4, comentaré una mica el mateix. Per exemple, durant el mes de gener de l'any 1998 han caigut un total de 77 litres, mentre que a la mitja des de l'any 1976 tan sols observem 36 litres durant aquest mes. Per tant, hi ha una diferència positiva de 41 litres. Per altra banda, durant el mes de juny de 1998 no ha plogut, i a la mitja tenim un total de 23 litres, per tant, al gràfic es representa un valor negatiu de 23 litres durant aquest mes.

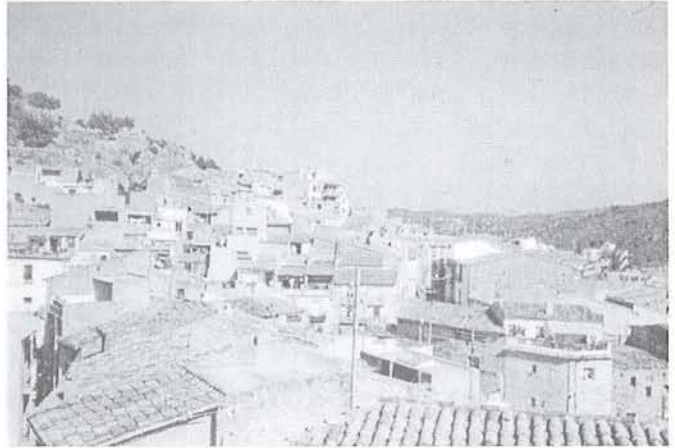
A la vista del gràfic 4, hi ha, respecte a la mitja dels darrers 20 anys, un fort augment de les pluges durant l'època d'hivern, mentre que durant la resta de l'any tenim

una disminució molt important, que s'accentua aquest any, tal com ja havia comentat abans.

PENÍNSULA IBÈRICA

Aquesta disminució de pluges no sols s'ha produït a la nostra zona. També altres parts de la península han sofert de manera important la manca de pluges durant els darrers anys. A més a més, s'ha pogut observar que durant l'any hidrometeorològic 97-98 (període que va des del dia 1 de setembre de 1997 fins al dia 31 d'agost de 1998) ha hagut un desigual repartiment de les pluges pel que respecta a la Península Ibèrica.

Les zones més beneficiades per les pluges han seguit les properes a la costa atlàntica: Extremadura, algunes regions de Castella i Lleó, així com bona part d'Andalusia septentrional. En aquestes zones, les pluges acumulades durant tot el període, superen el 150% dels valors normals. Per altra banda, les precipitacions obtingudes durant el mateix període a la meitat nord de Galícia, regions cantàbriques, la zona nord-est i pràcticament tot el País

Cingle Botalària

Granissada a Borriol el setembre de 1996

Valencià, no han arribat més que al 75% dels valors normals.

EVOLUCIÓ DE LES PLUGES

Tots aquests trastorns hidrometeorològics observats darrerament units a les altes i anormals temperatures que estem patint des de la fi de l'estiu i durant tota la tardor ens fan pensar que alguna cosa ha canviat, que un cicle s'acaba i que en comença un de nou.

A pesar de que l'evolució de les pluges observada des de finals del segle passat fins a aquests moments es caracteritza per una gran irregularitat pluviomètrica, podem comprovar que existeixen uns cicles que habitualment es repeteixen cada nou o deu anys. Ara mateix ens trobem en un període àrid, probablement en el mínim de pluviositat, que es confirma si observem l'evolució de les pluges durant els darrers quatre o cinc anys. Si es compleixen les tendències, ara ens dirigim cap a un període d'augment de les pluges, i el màxim podria presentar-se d'aquí a deu anys.

CONCLUSIONS

Pareix, per tant, que les expectatives són bones, encara

que el que no sabem és com pot influir sobre aquesta repetició de cicles pluviomètrics el progressiu augment de les temperatures que també s'ha observat durant els darrers anys. El canvi climàtic no sols és un fenomen regit per la natura, sinó que existeix una forta influència humana deguda a l'ús i abús de recursos energètics que produeixen contaminants ambientals, principalment les emissions de CO₂.

De tota manera, cal mantenir la calma, sobretot tindre una mica més de consciència sobre el que significa el canvi climàtic i, en tot el que puguem, col·laborar per a que les emissions contaminants siguin mínimes.

En la propera revista intentaré centrar-me una mica més sobre el canvi climàtic com a tal. Explicaré algunes coses d'interès, legislació sobre emissions contaminants i que és el que podem fer per a evitar dintre del que sigue possible el calentament progressiu del planeta.

Borriol, 10 de desembre de 1998.

Israel Bernat Blasco

WHINTERTHUR SEGUROS

JOSE M. VALLS CANALES
ASESORIA FISCAL Y LABORAL

OFICINA: AV. PEREZ GALDOS, 5 - ENTLO.
TELEFONO 964 25 07 88
12002 CASTELLON

PARTICULAR: CL. REY D. JAIME, 2 - 3.º
TELEFONO 964 32 12 07
12190 BORRIOL

EL MUSEU MUNICIPAL DE BORRIOL EN MARXA

Han passat molts anys des que començarem a arrebregar material per al Museu Municipal. Me'n recorde perfectament quan a finals dels anys setanta un grup de joves de Borriol començarem amb aquesta iniciativa de recuperació del nostre patrimoni local. Aquells anys foren molt interessants per diversos motius: en primer lloc va ser per la faceta humana, per poder conèixer a persones que mai havies parlat amb elles i per confrontar mentalitats de diverses generacions amb punts de vista molt diferents, però teníem un denominador comú que era recollir tots els vestigis i protegir el nostre patrimoni; l'altre motiu d'aquest interès va ser la vessant material, el de poder recuperar instruments de treball que anaven perdent-se del nostre entorn familiar.

Tota aquesta feina de recopilació va començar en setembre de 1979 en el reforçament dels fonaments de la Torreta del Palmar, que el riu, al llarg dels anys, havia anat arrossegant. Moltes persones foren les que ens

Obres del Museu a principis de 1998

ajudaren, dissabtes i diumenges, a recuperar aquest vestigi arquitectònic i sense la seua ajuda, possiblement avui aquesta torre, restes d'un molí medieval, estaria totalment destruïda.

Com ja he comentat anteriorment, a principis de 1980 es va començar a recollir objectes del terme de Borriol, els quals anaven dipositant-se a l'antic "cuartel" de la Guàrdia Civil. L'any 1982, concretament el 29 de juliol de 1982, el "Pleno" Municipal de Borriol en la sessió ordinària va aprovar per unanimitat la creació del Museu Municipal de Borriol. Tres mesos després es constituïa la Junta del Patronat i la Junta Rectora. Foren moltes les reunions que realitzarem aquests primers anys de constitució del Museu, així com també foren nombroses les exposicions, actes, conferències, etc. Per citar-ne algunes: abril de 1984: Mostra de Fotografia Local (va ser un èxit total); agost de 1985: Mostra de Fòssils i Minerals de Borriol; agost de 1985 Homenatge als picapedrers de Borriol, etc. Així hem anat passant el dies, i després de quasi vint anys

d'il·lusió i d'inversió de treball i temps ens trobem en que prompte serà una realitat el Museu de Borriol.

La caserna de la Guàrdia Civil ha estat fins ara el dipòsit de tot el material recollit durant aquests anys, també érem conscients que aquest edifici estava en una situació prou lamentable i des del moment que les oficines municipals es traslladen d'edifici a la plaça de la Font, pensàrem que l'antic edifici de Casa la Vila podria ser un lloc apropiat per a ser seu del Museu. Diverses raons ens portaren a proposar a les autoritats municipals que aquest edifici era el lloc idoni per a conservar el material etnològic local, per ser un dels edificis més emblemàtics del nostre poble. Una altra raó era la de potenciar el casc urbà antic de Borriol i, en definitiva, per tal de millorar tot el conjunt arquitectònic del voltant (església, casa abadia, palau, portal de les parres, etc.).

En aquest moment una comissió està treballant en el disseny museogràfic i molt prompte finalitzarà els seus estudis. A partir

Ca la Vila el 1996

exposicions temporals. Tot això farà que el Museu Municipal sigui un lloc viu.

Des d'aquest escrit, invitem a tots/es borriolencs/ques a participar en aquest projecte de futur i en el cas de tenir algun objecte que es cregue d'interès per a exposar al Museu podeu dirigir-vos a l'Ajuntament. La posada en funcionament de tot això no es cosa d'un grup de persones, sinó que cal comptar amb la

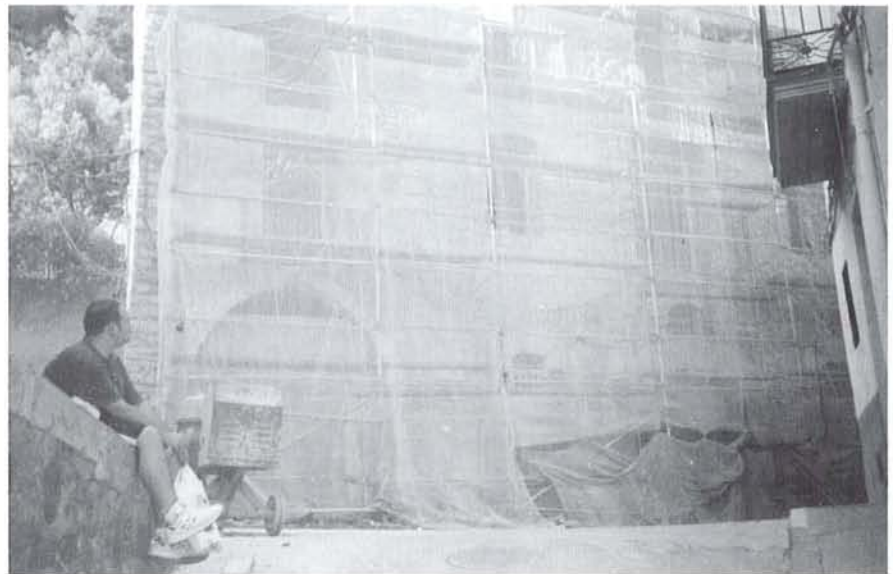
col·laboració de tots, quan més personal serem, molt millor. Estem oberts a rebre tots els suggeriments i el material que es vulgue dipositar en el Museu.

Per últim, no em queda més que dir que la recuperació dels objectes materials que foren utilitzats pels nostres avantpassats, algun dia ens ho agrairan les generacions futures del nostre poble de Borriol.

Vicent Falomir

d'aquest treball ens servirà per establir la distribució del material i una planificació i gestió adequada amb l'estructura de l'edifici.

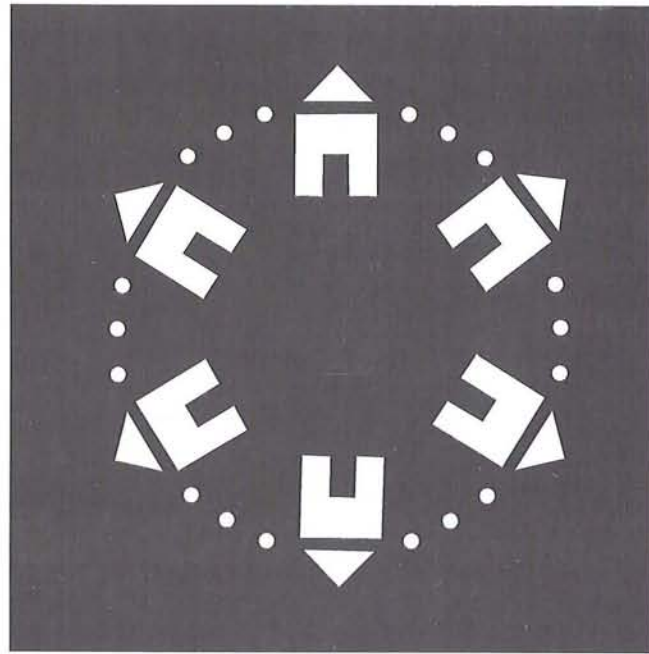
També cal indicar que en aquest disseny es té previst mantenir les diverses seccions que es crearen l'any 1982 (arqueologia, etnologia, mineralogia i art), on també es vol deixar tota una sala per a

SALÓ D'ESTÈTICA MARI LUZ

C/. Colón, 42 - Telèfon 964 32 11 58 - 12190 BORRIOL

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

Diputació de Castelló

BORRIOL, DINS LA PLANA DE L'ARC

El passat mes d'octubre se celebraren a les Coves de Vinromà les III Jornades Culturals de la Plana de l'Arc, continuant les celebrades en anys anteriors a La Pobla i Vilafamés. La comarca de la Plana de l'Arc és un territori situat a dins l'oficial comarca de la Plana Alta. La raó per la qual defensa la seva especificitat és pels vincles històrics, culturals i econòmic-socials que uneixen els pobles integrants d'aquesta comarca. Borriol, per la seva situació geogràfica queda a cavall de les dues planes i, per tant, naix el dubte de a quina de les dues circumscriure'l.

Des del meu punt de vista, la gent de Borriol sempre s'ha sentit més identificada amb pobles com Vilafamés o La Pobla, que amb altres com Almassora o Castelló, que a la vegada han estat més vinculats per raons polítiques, econòmiques i culturals amb els pobles de la Plana Baixa. Eixa relació amb els pobles de la Plana de l'Arc la trobem en nombrosos exemples; així, els joves de Borriol acostumen més a sortir de festa pels pobles "d'ahí a amunt" que pels de la Plana de Castelló. Altre cas que es podria posar com exemple, i sense voler ofendre els pobles veïns de Vilafamés i Moró, és com la polèmica que aquests dos han desenvolupat des de fa anys sobre a qui pertany l'ermita de Sant Joan, haurà en breu de permetre entrar en la disputa a Borriol, donada la gran quantitat de borriolencs que es desplacen tots els anys a l'ermita durant les festes que es celebren en honor al citat sant. També històricament

Borriol ha estat més relacionat a aquests pobles de més a l'interior, i un altre tant pot dir-se de l'evolució històrica de la seva economia.

Les Jornades Culturals de la Plana de l'Arc venen a recordar-nos els llaços i nexes d'unió que existeixen entre aquests pobles, sense deixar de mostrar-nos la seva originalitat, i creen un molt positiu clima de convivència entre els habitants de la comarca. Les darreres Jornades celebrades a les Coves foren un èxit tant a nivell de la qualitat dels treballs presentats, com de l'organització i qualitat del tracte rebut, així, com, per suposat, per l'elevada participació (215 persones matriculades i al voltant de 50 més que no ho pogueren fer per falta d'espai). Esperem que les properes, que es celebraran aquest any a Vall d'Alba continuen en la mateixa línia. Però sobretot, que les V Jornades Culturals de la Plana de l'Arc, l'any 2000, puguin realitzar-se a Borriol, coincidint amb el 750e aniversari de la Primera i Segona Carta Pobla de la vila.

En una conferència de les darreres Jornades, el reconegut escriptor i professor de la Universitat Jaume I de Castelló, Joan Francesc Mira, ens deïa com la gent s'identifica amb allò que l'ha vist nàixer i créixer. És a dir, que potser a Borriol hi haja persones que es definisquen per una o una altra bandera, però segur que totes, si els pregunten què són, diran que són borriolencs. I identificaran eixe espai local a dins de l'àmbit comarcal on han viscut.

Recorde un cas, molt graciós, que pot semblar anecdòtic, però que a la vegada és simptomàtic d'una realitat. És el d'un grup de borriolencs que van anar a Andorra a comprar. Allí, als Pirineus, fronterers amb França, una dependenta d'uns grans magatzems els va preguntar:

-I vostés, d'on són?

Una dona, sense dubtar-ho un moment, va dir:

-De Borriol.

-I això on està? -inquirí l'andorrana.

-On ha d'estar? Al costat de La Pobla.

Xavier Andreu i Miralles

Carniceria LA FONT
J
CASA JULIO

**MÀXIMA QUALITAT
EN CARNS DEL MAESTRAT
EMBUTITS CASOLANS, CECINA
PERNILS DE TEROL,
PERNILS DE PORC IBERIC**

PLAÇA LA FONT, 12 - TEL. 964 32 12 03 - BORRIOL

III JORNADES CULTURALS A LA PLANA DE L'ARC

Ara fa un "grapaet" de dies, un grup d'aquesta associació, i en representació d'ella, vam assistir a les jornades culturals a la Plana de l'Arc.

Els passats dies 16, 17 i 18 d'octubre de 1998, a la vila de Les Coves de Vinromà, la Plana de l'Arc, es van celebrar les III jornades culturals a la Plana de l'Arc, organitzades per l'Associació Cultural el Tossal Gros. Aquestes jornades reuneixen al conjunt de pobles que configuren la denominada Plana de l'Arc: Borriol, La Pobla Tornesa, Vilafamés, Les Coves de Vinromà, Benlloc, Cabanes, La Vilanova, Vall d'Alba

Vam poder gaudir desde conferències, xarrades, comunicacions, exposicions fins a visites guiades pel poble, al Museu de la Valltorta passant, com no, per l'esquellada i els balls típics de la vila i les nostres comarques. També destacant l'atenció prestada per dos col·lectius de dones del poble que s'ocuparen dels berenars i esmorzars corresponents dels tres dies.

El divendres de vesprada i després del lliurament del material al saló d'actes de la Caixa Rural, passant per l'inauguració de les jornades per part de Fernando Romero Subiron, Magnífic Rector de la Universitat Jaume I, vam gaudir de la conferència sobre la Molineria de la Conca del riu de les Coves, a càrrec de Benjamí Barberà, aficionat i estudiós dels molins. Després per acabar la jornada, vam celebrar el Xé Aniversari de la revista local *Tossal Gros* de les Coves de Vinromà, amb l'inauguració de l'exposició de fotografia "Abans i Ara",

visió de diversos llocs del poble amb fotografies actualitzades i antigues, comparant l'evolució que ha sofert la vila.

El dissabte ben promptet començarem amb la lectura de comunicacions, una d'elles dedicada al Peiró de Vilafamés, a càrrec del president de l'associació cultural de Vilafamés. Més tard assistirem a la conferència titulada "Cultura, comarca i país", a càrrec de Joan Francesc Mira, professor titular de l'UJI i escriptor. A l'acabar visitarem de la mà del mateix autor, l'exposició de pintura a la Casa de la Vila, "Almari" de T. Roures, pintor local i catedràtic d'insitut.

A continuació participarem en la conferència-col·loqui sobre la situació actual de la dona. Coordinada per Pietat Mateu -treballadora social-; amb la participació de Carment Alborch -diputada al Parlament espanyol i exministra de cultura-, Purificación Escribano -catedràtica de química inorgànica de l'UJI i exvicerectora i exdirectora del Col·legi Universitari de Castelló-, Raquel Alcàcer -magistrada del Tribunal d'Afers Penals núm. 4 de Girona, Teresa Segarra -Membre del grup CALA i terapeuta especialitzada en temes de gènere.

Després de dinar vam assistir a l'exposició d'ornaments religiosos a l'església parroquial. A l'acabar ens dirigirem al saló d'actes de la Caixa Rural per continuar amb una conferència-exposició fotogràfica sobre l'església vella.

A continuació es van llegir comunicacions, les quals

Joan Francesc Mira, Francesc Esteve Gálvez, J. Serafí Bernat i altres a les pintures rupestres de la Valltorta. Octubre 1998.

parlaven del nostre poble de Borriol, la primera a càrrec d'un catedràtic de la Universitat Autònoma de Barcelona, que estudià les mines de la nostra zona, destacant les mines d'argent de la nostra vila de Borriol. Després i a càrrec de Cristian Linares i Bayo, i Nati Alcañiz Gascó dos comunicacions que parlaven íntegrament de Borriol, la primera titulada "Els Topònims a la Vila de Borriol" i la segona "Els malnoms a Borriol".

Per acabar aquesta jornada vam anar fins la plaça del poble on ens esperaven el grup de danses "EL Peiró" (de la Pobla Tornesa) i del grup de la vila de les Coves de Vinromà, així com diversos participants a cavall, tots ells guarnits amb les vestimentes típiques de la zona. Amb ells vam gaudir d'un fet típic "L'Esquellada" mentre marxaven cap a l'església vella, manifestació popular quan s'anaven a casar un home i una dona vidus; i del ball pla que tanta popularitat té a Les Coves, sobretot totes les nits de les festes patronals, que no falta mai a la plaça del poble. Es col·loca la banda de música al mig i tota la gent al voltant ballant, grans, menuts, etc.

Al dia següent, ja diumenge també de bon matinet, vam realitzar la visita guiada pel poble a càrrec de Joan Mateu, catedràtic de Geografia Física de la Universitat de València. A continuació marxarem amb autobús fins a la Valtorta, on rebérem una conferència sobre l'art rupestre del nostre país, al Museu de la Valtorta a càrrec de Mauro Hernández, catedràtic de la Universitat d'Alacant. Posteriorment visita als abrics de "La Saltadora" dirigida per Mauro Hernández i Rafael Martínez, director del Museu. Amb la participació destacada del Dr. En arqueologia Fransesc Esteve i Gálvez, catedràtic de l'Institut F. Ribalta, director del Museu Comarcal d'Ampostà, conservador del Museu de Castelló i, a més, escriptor d'innombrables articles d'arqueologia, art, història, etnologia... de les comarques de Castelló. Guardonat amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya i Medalló d'Or de la Província de Castelló; que encara que passa dels 90 anys, va baixar per aquells barrancs amb la sola ajuda de les seues cames. En homenatge a aquest, vàrem celebrar el dinar de cloenda d'aquestes meravelloses jornades

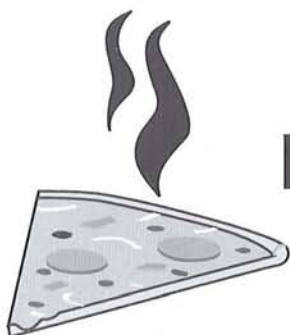
culturals, amb, per una part l'anunciament del proper poble on se celebraran, que probablement siga Vall d'Alba; i el lliurament de certificats d'assistència.

Recordant que les I Jornades Culturals es van celebrar a la vila de La Pobla Tornesa, per a continuar amb les II Jornades Culturals a la Plana de l'Arc, l'any passat al poble de Vilafamés. Aquest ha sigut el tercer any de celebració conjunta, i com així, esperem que seguïsquen en davant molts anys més

Si voleu més informació sobre com poder inscriure-vos per assistir a les properes jornades, consulteu l'any que ve la nostra pàgina web, on hi trobareu aquesta i moltes altres informacions:

<http://WWW.A-vip.com/Tossal>

Nativitat Alcañiz i Gascó

PIZZERIA BON PROFIT
LES MILLORS PIZZES

AV. SARAGOSSA - BORRIOL

VESTIMENTES ANTIGUES

Hem volgut dedicar, en aquest apartat, un merescut espai a la vestimenta de mudar que solien portar els borriolencs i les borriolenques de principis de segle, amb set mostres fotogràfiques que ens il·lustren la forma de vestir d'aquesta època. En estes fotos podem apreciar els diferents tipus de prendes

Rosa Pallarés Barberà, Josep Escrig Pallarés, Rosario Escrig Pallarés i Antònia Escrig Pallarés.
Propietat: Antonieta "la Rulla"

Enriqueta Llansola Trilles "del Tecló". Any 1925.
Propietat: Josefina Vilarrocha

Antònia Soler "la Valera". Any 1918.
Propietat: Juan Meseguer Soler "el Valero"

Rosita "la Botera", Pepet "el Botero", Rosita "la Botera" i Josefina "la Mona" i "de la Mudeta". Any 1916.
Propietat: Tonica Camino

Lolita Safont Breva.
Propietat: Teresa Portolés Pallarés

Josefina Cabedo Palau, germana de "la Mudeta". Any 1923.
Propietat: Tonica Camino

Teresa Pallarés Santamaria, coneguda com "Teresita Rita".
Propietat: Teresa Portolés Pallarés

DISCO

BAR

TROPPO

el teu lloc preferit

Avda. Saragossa, 72
Tel. 964 32 17 76
12190 BORRIOL

Nº 44. Borriolencs al bar. Any 1965. Vicent Ramos Escrig "el Blanco", Pepet "el Moreno, Pepet Vilarrocha "del Saboquet" i Pepet Escrig "de Tacos".
Propietat: Josefina Vilarrocha.

Nº 45. Xics a la Font a l'any 1945. Tonica "de puça", Pepe "el mellat", Sento, German "el Cartero", Manolo "de Clavel", Ramon Esteve "de Cansalà", Lorenzo Ramírez, Paco "Bola", Melxor "el Jotito", Fernando "el Conxo", Julian Balaguer "Balaguer", Pepe "Sansano", Amadeo "de Modesta", Pepe i Miquel "el Gato".
Propietat: Julian Balaguer.

Nº 46. Homes treballant la pedra a Borriol. Principis dels anys 70. Vicent Ramos "el Blanco", Emilio "de Matavi", Pepe "de Moró", Arturo Ramos "el Blanco", Angelino Cabo "el Valencià", Jose Maria Babiloni "el Piquerol". Propietat: Jose Maria Babiloni.

Nº 47. Dones jugant a cartes. Finals dels anys 80. Maria "la Navarra" (mare), Josefina "la Conda", Carmen "la Conda", Tereseta "la Micalona" i Dolorettes "de Marca". Propietat: Maria "la Navarra" (filla).

Nº 48. Xiquets a l'ermita de Sant Vicent. Any 1966. Jaume i Javier Valls Safont "de Jaumetó", Tonica i Mario Babiloni "del Piquerol", Anna Esteve "de la Sabatera" i Salva Linares "el Fideuero".
Propietat: Trinitat Soler.

Nº 49. Xiquets vestits de futbol. Any 1967. Santiago Salvador Vicent, Eduardo Vicent Portolés i Marco Antonio Salvador Vicent.
Propoetat: Eduardo Vicent Portolés.

Nº 50. Treballadores de la fàbrica de Paleta. Any 1935. Rosilda Garcia "del Xofer", Antonieta "del Tramussero", Carmen Falomir "de l'Hostal", Rosita Rubio "la Botera", Antonieta "la Cutxola", Milagros "de Segundet", Teresa "de Bola", Mª Carmen Vilarrocha Santamaria, Carmen "la Carrenya", Carmen "de Bola", Antonieta Valls, Josefina Ramos, Sofia Falomir i Maria "la Teixidora".
Propietat: Josefina Vilarrocha.

Nº 51. Dones fent espartdenya al carrer Calvari. Anys 50. Maruja "de Rovira", Tereseta "la de Rataet", Senteta Meseguer "la Valera", Luisa "de Rovira", Antonieta Andreu Esteve "la de Batiste" i els xiquets Pepe Pauner "el Cabrero" i Alfredo Linares "el Sorret".

Propietat: Antonieta Andreu Esteve.

Nº 52. Carro a la Font a la festa de Sant Vicent. Any 1945. Julian Balaguer, Teresita "la Conda", Josepet Bernat "el Morrongo", Trini "la Catalana", Amparo "del Finet", Batiste Linares, Maria "la Conda", Adolfo Bernat "el Morrongo", Raimunda "la Catalana", Paco Colom, Antonieta "la ninya", Marcelino, Maria Pallarés Benlliure "del Maset" i Josep Linares Llopis "Terongeta".

Propietat: Julian Balaguer.

Nº 53. Xiquets a l'escola. Any 1930. Carmen Martí Falomir, Rosita Rubio "el ninyo", Carmen Renau, Antònia Aragon Valls, Carmencita Calpe, Carmen Ramos, Mercedes Reig, Maria Aragon Chiva, Mercedes Santamaria, Maria "de Mariano", Rosario Balaguer Alcon, Rosita Garcia, Maria Pilar Calpe, Maria Luisa Vaquer, Carmen Safont Albalat, Ana Maria Aragon, Leonor "d'Olivarettes", Elena Pallarés, Maria Martí, Maria Falomir, Vicenta Pallarés, Inocència Falomir, Carmen Balaguer Alcon, Rosita "la casilla", Teresa Balaguer, Maria "la mel", Maria Aragon Valls, Mercedes Aragon i la mestra Paulina Alcaide.
Propietat: Carmen Safont Albalat.

Nº 54. Xiquets sentats al brançal del cine de Paleta, a la carretera. Jose Manuel Esteve, Salvador Llorens i V. Peregrí Portolés.
Propietat: Vicentica Chulvi.

Nº 55. Xiquets a l'escola, de les edats de 4, 5 i 6 anys. Principis anys 40. Piedad "la Gaspareta", Tereseta "la Musiqueta", Antonieta "la Tita", Adoración "la Pesaora", Genoveva "l'Estanquera", Mercedes "de Rovira", Consolación "de la Rosera", Carmen "de Tadea", Carmen "de Bola", Maria "la Xurra", Ramonet "el Copero", Pepet "el Blavet", Vicent "el Masero", Antonio Bernat "de Tono", Antonio Delcampo "Peluqueta", Vicent "el Llanseret", Manuel Breva, Batiste "el perarire", Bortolet, Maria "la Rosera", Paquita Sos, Carmen Portolés "la Catxutxa", Teresa "la Burrianera", Elvira "la Catxana", Teresita "de Cornelio", Conxa "Peanya", Maria "de Moisès", Rosita "del Ferrer", Juanito Sos, Manuel "de Bortolet", Gasparet "de la Gaspareta" i Jaume Breva.
Propietat: Carmen Portolés "la Catxutxa".

Nº 56. Celebració de la Pasqua Granada a la Vall de Borriol. Principis anys 60. Fernanda Aragon "la de Mateu", Luisa Agost Francisco "del Tiosko", Maria Rosa "de Pruna", Maruja "la Capella", Asunción Linares "de la tenda", Mari Carmen "la Morronga" i Serafí.
Propietat: Maria Rosa "de Pruna".

Nº 57. Escena típica borriolenca amb un matxo. Anys 40. El tio Hermenegildo Safont "Merequildo el Copero" i la dona, la seua filla Carmen Safont i Maria "la Catxana".
Propietat: Carmen Safont Albalat.

LA FESTA DE SANTA CECILIA

El passat dia 22 de novembre es va celebrar a Borriol la Festa de Santa Cecília, patrona dels músics.

Els membres de la Unió Musical Lira Borriolenca, participaren íntegrament en la festa, que aquest any van contar amb la integració de nou membres. El dia va estar ple d'activitats que es corresponen a la següent programació:

A les 8:00 h del matí van eixir desde casa el director D. Ramón Sala Fontseré per recollir als nous membres tots ells joves promeses de la música.

Des de les 8:15 h fins les 9:30 h va transcórrer el passacarrer que recollí als memebres: Maria Sala Luna (oboe), Ana L. Llorens (flauta), Silvia Llorens Nebot (clarinet), Francisco Orts (trompeta), Victor Alafont (percusió), Eugenio Llorens (clarinet), Carlos Ferrer (percusió), Sandra Vicent (clarinet), Manuel José (trompeta), Sandra Ortiz (percusió), i Lorena Blasco (Saxofó).

Al mateix temps es feia entrega de les plaques honorífiques per la seua admirable tasca a Peregrín Portolés, personatge admirat per tots els borriolencs i borriolenques, i a Fernando Balaguer, Vicente Aragón i

Miguel montañés.

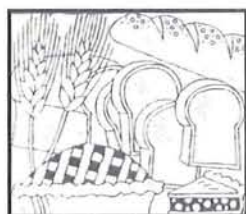
A les 10:00 h Va tenir lloc la Misa en l'esglèsia de San Bertomeu, on al finalitzar es sortejà un baúl de menjar.

A continuació a les 11:30 h i al saló d'exposicions de l'ajuntament gaudiren de l'exposició de instruments i fotos relacionades amb la música.

Per anar acabant van celebrar un dinar.

Ja ben entrada la vesprada, i després d'eixe apat, es celebrà per acabar ja la festa, en l'esglèsia abans esmentada, un concert líric amb la participació d'un artiste soprano i un tenor.

L'autor/autora

PASTISSERIA i CAFETERIA EL RACÓ DE LA FONT

Plaça La Font, 29 A - Telèfon 964 32 16 33 - 12190 BORRIOL

EL MAS DE FLORA

Cristian Linares i Bayo

Manolita Mundina Moliner

Carmen Mundina Moliner

Josefina Mundina Moliner

Angeles Tena Moliner

Aquestes dones van nèixer totes al Mas de la Flora.

Es deia Mas de Flora perquè els terrenys on s'enclava el mas pertanyien al tio Ramonet de la Flora, sogre de Joan el Petit. La construcció del mas es deu a Vicent Moliner Bellés, que venia de Culla i va baixar amb un germà i 3 matxos carregats de basos, ja que eren baseros i com els va agradar els terrenys de la Serra de Borriol es van quedar i progressivament van anar comprant finques de terra. El motiu bàsic es deu a que les abelles passaven fred a l'hivern a Culla, la qual cosa els va obligar a baixar més cap avall, ja que eren baseros d'ofici. Estaven esmussats amb les terres que van comprar, ens comenta Manolita, tenien ametlers, oliveres... Sembraven blat, pataques, tomateres, carabasseres, melons, ja que abans no feia falta regar; ara la cosa és ben distinta, ja que no hi ha aigua. Es criaven bacons, gallines, borregos, cabres, patos, conills etc. Tots els anys solien matar un porc, de cara Nadal, i

Parella d'homes antics. Joan Mundina Castillo i Filomena Moliner Sales, padrins de la xiqueta, Angeles Tena. Any 1929.

Matança del Xoto. Any 1977. Manolita i Carmen Mundina, Tonica i Manolita Balaguer, Josefina Mundina, Jose Manuel Balaguer, Ana Pallarés, Teo Gargallo, Tere Salvador i Mariló de Burriana.

feien les pilotes del magre del bacó. Diu Angeles Tena Moliner que Vicent Moliner Bellés era un home molt manyós i prou intel·ligent, que baixava a posta al poble quasi tots els dies a comprar el periòdic i llegir-lo, a més a més, també era un gran constructor i planificador, del qual va sorgir la idea de projectar el Mas de la Flora. També va ser qui va idear la pedra del molí i, aprofitant que dos de les filles es van casar amb dos germans del poble que eren pedrapiquers, la pedra la van fer ells, obtenint-la del mateix terreny, de prop del mas. Van fer abans la roda i després van fer el mas, damunt d'on havien situat la pedra. Les prenses les van pujar amb rulos, perquè al final el carro ja no pujava les darreres costeres, a l'igual que la pedra, que la van portar redolant a poc a poc.

Al mas de Flora de darrere hi havia taverna i feien ball, bevien vi i aiguardent, inclús conyac, que era la beguda que hi havia aleshores. El vi el solien comprar de Vilafamés o de la taverna del tio Sentet l'Arinyo. També solien portar un piano de manilla, l'arrendaven i el pujaven a braços, a l'aire, entre set o huit homes i el tenien uns quants dies llogat per a fer festa.

Quasi tots els diumenges feien ball, amb guitarres, bandúrries, castanyoles, jugaven a les cartes, ballaven soltes (espècie de jotes senzilles), i inclús es cantava, com el tio Emilio Renau, que era un home molt entonat. La datació d'aquests balls cal enquadrar-la fins a les darreries dels anys 30, quan va deixar de dur-se a la pràctica aquesta tradició. A l'igual que els masovers baixaven a festejar al poble, també passava al contrari, ja que molta gent de Borriol pujava a festejar a la Serra, a l'igual que a les diverses celebracions que es muntaven.

A la festa de Sant Antoni, la segona setmana del gener, també feien festa i cada mas de la Serra ho organitzava un any, i quan s'acabava se decidia qui el faria a l'any vinent. Hi havien al voltant de 28 masos per arreu de la Serra, segons ens comenta Manolita Mundina Moliner (Tàfol, Demetrio, Mollet etc.) i feien rotllos i els donaven a la gent.

La vida masovera obligava en moltes ocasions a sacrificis que no es plantejaven entre la resta de la gent que vivien als pobles, com el fet de baixar a peu a l'escola, com feien els fills d'Angeles Tena, Miquel i Carmen Bellés Tena, que anaven a Borriol pel camí de la Serra, passant pel Pou de Mànguel i els Fornets de Cominells, creuant aquest terreny muntanyós i accidentat. També se'ls obligava a anar a missa de tant en tant als masovers, i tenien que baixar esporàdicament al poble per a complir amb aquesta tasca.

La feina no faltava als masos de la Serra i tampoc al Mas de la Flora, quan no segaven estaven antregavant el blat, és a dir, llevant les brosses de la terra per a plantar el cereal, treball que també es coneixia com birbar. Molt a

Imatge del Mas de Flora

sovint es bollien remolatxes per a menjar els porcs, o s'anava a rentar la roba al bassot de terra d'argila que hi havia davant del mas. En la pedra que tenia aquest bassot anaven els fills d'Angeles a llavar la roba i es passaven allí tot lo dia, amb tan sols un trosset de sabó. Al forn, que estava al Mas de la Flora de dalt, coïen el pa. Cal dir que al molí i al forn tenien dret d'usar-los les dos germanes que vivien als masos de la Flora (Carmen i Filomena Moliner Sales, mares d'Angeles i Josefina, respectivament), ja que al mas de baix estava el molí de l'oli, mentre el forn estava dalt. L'aigua per a beure la portaven de la font de Sant Martí, al Mas de l'Hereu, o del Pou del Mollet, i de vegades de la cisterna del mateix mas.

Quan a la guerra civil (1936-39) i durant els anys de posguerra (cap als anys 40), molta gent del poble pujava a pastar al forn del Mas de Flora perquè ací al poble no

Càrregues d'aigua amb el matxo. En un primer pla està Miquel Bellés, darrere del qual és Joan Mundina Castillo (amb brusa negra), Angeles Tena amb la seua filla Carmen Bellés al braç i el seu fill Miquel Bellés (de pèl ros), al costat del qual es troba un altre xiquet anomenat José, de Castelló, que estava mal i el van pujar a la Serra per a que es recuperara. Al fons veiem un altre home de Castelló, de nom Ramon, any 1961.

Fent el paelló al Mas de la Flora l'estiu del 1987, a l'època de la plegada d'ametles. Manolita Mundina, Josefina Mundina i

Vicent Moliner Bellés,
fundador del Mas de Flora

podien, ja que hi havia a muntó de fam i requisaven l'oli, el pa i la farina, ja que el govern se solia quedar un tan per cent d'allò que es produïa en cada casa, perquè el menjar estava tot racionat. Tots els dies pujava un guàrdia de camp per vore allò que es produïa als masos de la Serra i s'apuntava tot el que molien.

Angeles Tena ens ha comentat també algunes anècdotes gracioses que els ocorrien als masos, com és el cas d'una vegada en què ella i Josefina Mundina tenien que baixar a Borriol a les festes de Sant Vicent i devien d'endur-se menjar. Com que tenien patos al mas, la seua mare es va donar un pato per a què el mataren i se'l menjaren. Entre una i l'altra van començar a clavar-li el ganivet al coll del pato, però se'ls va escapar quan ja li havien tallat el cap, però açò no va impedir que l'animal començara a fugir i a pegar voltes sense el cap, fins que es va parar i es va caure redó, i van poder finalment pelar-lo. Una altra anècdota va ser el moment de prendre la comunió, ja que com no trobaven roba blanca, perquè eren anys de fam, van tindre que fer-se el vestit de color verd amb elefants. La tela la van comprar un dia que van anar al mercat del dilluns de Castelló (que aleshores es feia a la Plaça del Rei) baixant pel camí de la Costa, i el vestit els el va cosir Maria "de la Mel", que pujava a la Serra a cosir-los la roba habitualment. Pel que fa a les sabates tampoc trobaven les adequades i al final una es va tindre que conformar amb unes de xicot i

Portant aigua de la font de Sant Martí. Miquel Bellés, Carmen Bellés, Miquel Bellés i José de Castelló, any 1961.

l'altra amb unes sabates de lona de tacó.

Van estar vivint al Mas de la Flora gairebé fins l'any 1967, quan es van establir a Borriol: Angeles al carrer Sant Vicent, Josefina al carrer Major, Manolita al carrer de la Rapa i Carmen a la Plaça del Pou, encara que van seguir pujant quasi que tots els dies a la Serra per a treballar les terres. La reforma del mas es va dur a terme a les acaballes de l'any 1979.

Nit de cap d'any de 1980 al Mas de Flora. Mila, Vicenta Bayo, Manolita Balaguer, Cande i Loli Valero, Fina Salvador, Marisa Vilarrocha, Maria Teresa Safont i Tonica Balaguer.

Ventant la palla a l'era del Mas de la Flora. 1961

Batent el blant a l'era del Mas de la Flora. Miquel Bellés Barrachina, conegut com Miquel "de la Penya", any 1961.

PROCÉS DE RECOLECCIÓ DEL BLAT

SEGAR

Amb la corbella se sega en primer lloc i es fan garbes.

GARBEJAR

Agarren el blat i el tallen en gavells amb una corbella. Es garbeja amb els matxos i es porta el blat a l'era des dels bancals. S'escampen totes les garbes per l'era. S'aganxen els matxos an un trill i roden.

RODAR EL MATXO

Va rodant el matxo per a separar la palla del gra. Quan ja està desfet d'un costat es gira amb les forques, es va rodant i destriant.

VENTAR LA PALLA

Ací el que es fa és destriar la palla del gra ventant o batent amb les forques.

GARBELLAR

Amb les grives es garbella el blat i es lleven les palletes restants.

ENSACAMENT

Miquel Bellés i Filomena Moliner amb la forca i Carmencita Bellés, any 1961.

Garvellant el blat amb les grives al Mas de Flora. A la dreta podem vore a Angeles Tena Moliner, mentre en un segon terme estan Filomena Moliner i Miquel Bellés aventant o batent el blat, any 1961.

BORRIOLENC A LA GUERRA DE CUBA:**EL TIO PEPET DE BARBERETA**

Josefina Vilarrocha ens ha facilitat a la redacció de La Botallària, una vegada més, un xicotet episodi de la història de Borriol. En l'anterior article ens va parlar de les mostres líriques escolars a Borriol, i en aquesta ocasió el tema que ha triat ha estat la Guerra de Cuba, on també van participar un grup de borriolencs, que Josefina s'ha preocupat de recopilar i nosaltres reproduïm fidelment tot seguit:

Josep Portolés Castellano, conegut com el tio "Pepet de Barbereta", **Bartomeu Castellano** "del Nini", **Hermenegildo Safont**, conegut com el tio "Merequildo el Coper", **Ramon Balaguer Falomir**, **Vicent Fullea Aragon** i **Josep Valls**.

A estos homes els va sorprendre la Guerra de Cuba quan feien el Servei Militar. Tots foren uns excel·lents lluitadors, als quals els van prometre que els donarien una paga per la seua participació en la guerra, encara que els diners no els arribarien mai, però nosaltres, almenys, anem a ocupar-nos i a recordar a d'un d'ells, el tio "Pepet de Barbereta", i les gestes que li van

passar en la seua estada a Amèrica.

Josep Portolés Castellano va ingressar en caixa el 21 de setembre de 1895 amb el número 18. El dia 24 del mateix mes embarcava amb el Tinent Coronel Don Alejandro Giménez "Rubricado", el Coronel Linares "Rubricado" i el Capità Martínez Aloy "Rubricado". El 1896 a Managuita, el 14 de febrer a Zaraguina i Lomas de Blanca, i Las Villas, el 3 de març a la finca de San José, el 12 de maig a Oya Picolina Plata a les ordres del Coronel Don Antonio Martín, el 2 de juny va eixir

amb Don Bautista i també el General Luque, també estigué a Puerto Príncipe, a la colònia de Santa Teresa en San Manuel, a Ojo de Oginia i molts més llocs, fins el 14 de setembre, moment en què torna a la primera de les dites places i el mateix dia és ordenat a la província de Santiago de Cuba, en Pinar del Río Hondo, a la finca anomenada La Redentora a La Habana, el 12 d'octubre en la Papaya, el 10 de juny se li concedeix la Creu de Plata del M. M, el Jefe del Batallón Monseñor Monserra i així fins al 9 d'octubre de l'any 1899, donant-li la llicència el Comandant Don Pasqual Rovira Viciano, Comandant Major del Regiment d'Infanteria de Reserva de Castelló nº 74. Tota aquesta informació fou facilitada per Pasqual Rovira a la família de Josep Portolés, qui, mitjançant una carta certificada, va reproduir la còpia exacta de l'afiliació des de Castelló el 14 d'octubre de 1904.

El tio Pepet era un home alt i molt fornit, a més a més de ser molt valent. Ell deia que per aquells temps no tenie temor a res, per la qual cosa li van donar el càrrec de camillero. El Capità li recordava que no isquera mai sense la "Barra" de la

CARNICERIA - SALCHICHERIA**ESCRIG****EMBOTITS CASERS
FABRICACIO PRÒPIA****C/. COLON, 2 - TELEF.. 964 32 14 48 - BORRIOL**

camilla, ja que eixa seria la seua millor arma, donat que les armes no li agradaven. Va estar molt de temps al Fort de Cascorro, on li van passar alguns fets ressenyables. Una nit que estava dormint i va sentir un salt, va eixir al pati i va preguntar al centinel·la sobre el soroll, que no es va percatar en absolut. Va ser quan va decidir el tio Pepet pegar una volta al Fort amb la barra al muscle, i la seua sorpresa va aparèixer quan en girar el cantó es va vore les cares amb un cubà, que amb el gavinyet en la mà se disposava a agredir-lo. Però ell va ser més intel·ligent i li va descarregar la barra a l'home, al qual, al mateix temps que desarmava el deixava estés en terra. Una vegada apresat se'n van adonar que aquell home era un espia, per la qual cosa van avisar de seguida al Capità, qui va mobilitzar les forces i, a primeres hores del matí, es va disposar a atacar als enemics, guanyant la batalla, entre altres coses, gràcies al Tio Pepet.

Passaren uns dies i va eixir un soldat fora del Fort, al qual es van carregar d'un tir; al dia següent el mateix i així successivament, soldat que eixia soldat que maven. El Fort estava en un tossalet i als peus d'ell hi havia una gran planura, sense cap arbre ni una casa, tot estava sembrat de tabac, i alguna vegada hi havia una barraca per a estendre el tabac segons l'anaven recollint. El Capità va manar que baixaren per a inspeccionar el

terreny, en grups de tres en tres. El Tio Pepet anava amb la barra darrere del Capità i un altre soldat amb la pistola en mà. Fou en aquesta expedició quan Josep Portolés va sentir un soroll estrany i seguidament va poder divisar com hi havia amagat un home al sostre

d'una barraca de tabac amb la intenció d'atacar-los, al qual li va propiciar un cop amb la barra i el va despedir al sòl, davant del Capità, qui immediatament el va matar d'un tir. Una altra vegada havia salvat la vida als seus amics.

A tot açò les Forces Espanyoles anaven retrocedint i arribaren a un caseriu deshabitat. Es feia de nit i es disposaven a passar allí la nit quan es va sentir un gemec des de dalt i el tio Pepet va pujar i va veure una dona gitada a un llit que estava parint, a la qual van ajudar entre ell i el Capità.

Per totes aquestes gestes i valenties que va fer li van concedir la Creu de Plata del Mèrit Militar. El tio Pepet de Barbereta va ser un heroi i, per tant, un home afortunat i molt bondadós

Josefina Vilarrocha

Yo tengo una gallina
 pinta perlinta pelizanca y toda repitiblanca
 con sus pollitos
 pintos perlintis pelizancos y todos repitiblanco
 si la gallina no fuera
 pinta perlinta pelizanca y toda repitiblanca
 no serían sus pollitos
 pintos perlintos pelizancos y todos repitiblanco.

JOSEFINA VILARROCHA

AUTOMECANICA BORRIOL, S.L.

AVDA. ZARAGOZA, 59 - TELEF. 964 32 14 25 - 12190 BORRIOL (Castellón)

LA BODA DE FRAN I EUGENIA O LA FI D'UN MITE

El passat 23 d'octubre, amb les noces dels cadellats de la casa ducal d'Alba i de la dinastia taurina Rivera-Ordóñez, el nostre país assistí embadalit a una jornada històrica. Jo, francament, hi vaig sucuar pa. I no és que sigui un apassionat de la premsa del cor, de fet, les úniques cròniques que d'aquesta mena llegeixo amb fruïció són les de Maruja Torres.

Crec que un espectacle tan grotesc, com aquest, on el gust més hortera de les capes populars s'imposa per damunt del suposat refinament de l'elit aristocràtica, ha significat la fi del mite d'aquesta casta predemocràtica. Américo Castro, devers el seixanta, comentant l'"explosió de prestigi" que, amb la institució de les proves de neteja de sang (ben poc eficaces per cert, ja que tant el Rei Ferran com el duc d'Alba descendien de doria Paloma, una bella conversa), commociona la societat hispànica a la fi del segle XV, constata una nova "explosió de prestigi" al voltant de les figures del cinema i de l'esport. L'home no podia imaginar que a la fi de segle, aquesta novella onada de "prestigi" seria usufructuada pels toreros, les folklòriques i les models espavilades.

Temps enrera, una duquessa podia tenir discrets amors amb un

pintor i una reina, com Isabel II, podia col·leccionar amants de tota casta, des d'un fill de cuiner, com Marfori, a un coronel ben plantat, com el valencià Antoni Puig Moltó (i que podia fer la pobra, si per raons d'estat l'havien casada als setze anys amb un home que, com se'n queixa, a la nit de l'himeneu portava més randes i blondes que no ella?), però mai com ara, la més representativa de les grans cases ducals espanyoles, havia estat pastura del divertiment popular -alguna *mésalliance* anterior, com la de Raphael i Natalia Figueroa, només en foren petits aperitius-.

En el fons ha estat una justa revenja històrica de la plebs, que ha acabat per sempre més amb el *prestigi* de l'aristocràcia.

La gran majoria de les cases ducals del nostre país nasqueren ja ben avançat el segle XV, quan un sector de la noblesa, com els Alba, feu costat a la reialesa en detriment del poder feudal. Històricament, una bona passa cap a la modernitat. Però no en fem una gra massa, perquè quan es parla de les grans gestes de la noblesa cal dir que es limitaren a les dutes a terme pels genearques de cada nissaga, i pocs més. Pel que fa als Alba, l'últim gran "heroi" fou don Fernando Alvarez de Toledo, el

tercer duc, que per la seva extremada crueltat deixa tan mal record a Flandes. L'acumulació de títols d'aquesta casa, devers un centenar, no són més que el resultat de la política matrimonial endogàmica practicada per l'alta noblesa, sempre tancada en el si del seu propi grup. La seva gran afició als arbres genealògics, no era pas una mostra d'ostentació banal, sinó la necessitat d'estar sempre a l'aguait de la mort d'algun parent sense descendència directa, que els pogués aportar nous títols i senyoriis. Es tractava d'una oligarquia improductiva, absentista i parasitària, que malgastava a la cort les rendes que xuclaven dels seus llunyans senyoriis. I tots sabem qui pagava el gasto.

Avui, emperò, no és del tot correcte parlar de la casa d'Alba, ja que la línia agnàtica de la branca principal dels Alvarez de Toledo ja fa dos segles que s'extingí. La XIII duquessa, la famosa Cayetana de Silva, amiga íntima de Goya, hauria pogut recuperar el vell llinatge quan es casa amb el seu cosí José Alvarez de Toledo, duc de Medina-Sidonia, però no tingueren fills. Aleshores els seus títols -els d'ella- passaren al parent més pròxim, D. Carlos Fitz-James-stuart y Silva, duc de

PERRUQUERIA MIXTA
LOCAL CLIMATITZAT

ANTONIO CANALES
M.ª CARMEN

Sánchis Guarner, 3
Tel. 964 32 11 73
12190 BORRIOL

Berwick, de Llúria i de Jerica (Fitz és un prefix anglés que significa "fill natural"). El genearca d'aquesta casa va ser James Fitz-James-Stuart fill natural de James II d'Anglaterra i d'Arabella Churchill, germana del duc de Marlborough. A la caiguda dels Estuard, passà a servir al rei de França, Lluís XIV, i a la nostra guerra de Successió manà l'exèrcit francès, al front del qual obtingué la decisiva victòria d'Almansa, que li reportà els ducats de Llúria i de Jerica, ambdós en el País Valencià. En aquell temps i fins ben entrat el segle XIX, aquests títols, així com tots els altres que ostenta la duquessa actual, no eren pas unes dignitats merament honorífiques, sinó, uns drets senyoriais que tenien que sofrir - pagar- els habitants de llurs territoris. Tots els mals venen d'Almansa, es diu amb raó, però potser una mica exageradament, puix no sabrem mai si, en el cas de que fos estat el pretendent Carles el vencedor de la guerra, els ducats de Llúria i Jerica no haurien anat a parar a mans de l'oncle del duc de Berwick, l'esmentat duc de Marlborough (el Mamburú de la famosa cançó infantil), cap militar de la gran coalició europea que

donava suport a l'arxiduc Carles. I és que sovint els poderosos fan certa la dita de que "al cap i la fi, tot queda a casa".

Així, doncs, crec que la carnestoltada del 23 d'octubre, representa la caiguda d'uns prestigis mítics que socialment s'han perllongat en el temps més enlla del seu poder efectiu. Tot un símbol que

jo celebro molt gojosament alhora que desitjo que la indescriptible Mar Flores, n'acabi de reblar el clau ben aviat. I el que més em diverteix és pensar que el gran cronista d'aquests fasts és un periodista de la talla de l'inefable Jesús Mariñas. Ah, i llarga i feliç vida als nuvis!

Joan Soler i Antich

MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ

JOSE LUIS BABILONI, S. L.

Partida Rabosero, s/n.
Tels. 964 32 11 90 - Part. 964 32 16 29
12190 BORRIOL

CASA OKUPADA, CASA ENCANTADA

Ocupar una casa no és cap delictes. Si has sentit rumors que diuen el contrari NO SÓN CERTS, ja que si aconseguixes entrar sense causar danys en una casa o un pis que ningú utilitza, pots convertir-ho en la teua llar. Molts "Squats" duren molt poc de temps, però si tries amb compte el lloc, pots quedar-te allí durant anys. Elegir amb compte significa emprar temps en reunir INFORMACIÓ.

A/Vas a ocupar un pis perquè vols o perquè ho necessites? Si és perquè vols, ENDAVANT; però si estàs desesperat i el "Squatting" és l'última solució, informa't primer en l'assistència social dels ajuntaments, allí pots trobar algunes alternatives.

B/Busca un pis o casa que no parega massa elegant i averigua en el registre de la propietat qui és el propietari i si està al dia en els seus pagaments tributaris.

C/Entra a pressa sense causar danys.

D/Assegura totes les entrades i canvia el pany de la casa que vages a utilitzar.

E/Assegura't que SEMPRE hi haja algú en la casa, especialment durant el dia, almenys fins que el propietari o els oficials de l'ajuntament hagen passat per allí.

AL VOLTANT DE LA LLEI

Article 47 de la Constitució Espanyola:

"Tots els espanyols tenen dret a gaudir d'una vivenda digna i

adequada. Els poders públics promouran les condicions necessàries i establiran les normes pertinents per a fer efectiu aquest dret, regulant la utilització del sòl d'acord amb l'interés general, per impedir l'especulació.

Article 7 del Codi Civil:

"Els drets deuran exercitar-se d'acord a les exigències de la bona fe: la Llei no empara l'abús del dret o l'exercici antisocial del mateix". Una propietat sense utilitzar pot ser un exercici antisocial del dret a la propietat".

Per arreu del País Valencià i de les comarques de Castelló podem trobar algunes cases okupades i ateneus, com el MASET BLAU de la carretera de l'Alcora, on teniu un exemple d'ocupació des de fa uns mesos, on els veïns de la zona col·laboren donant-los menjar i altres queviures.

Hi ha molta gent que dorm al carrer, perquè no pot pagar un arrendament o no té treball. Després als albergs per a pobres sols es poden quedar durant uns dies i no poden tornar fins que no passe un cert temps. **Mentrestant van pel carrer sense poder menjar ni dormir, tan sols poden ocupar algun que altre portal o planta baixa, però encara així, la policia els tira, quan tots tenim dret a viure en una casa.**

Erick Piquer i Barberà

SOBRE ELS GRAFFITTIS A BORRIOL

No sé si deu ser cert, però diuen que les pintades que es fan als carrers reflexen el pensament d'un poble. Com ja he dit, no sé si m'ho acabe de creure o, tal vegada, és que no vulgue creure-m'ho després de vore les del nostre poble. Amb açò no vull dir que no siguen una nova bona forma d'expressió, simplement que si això que moltes vegades veig escrit per qualsevol carrer del nostre poble és tot allò que necessitem expressar, més valdria que ens quedarem quiets i callats.

Vull aclarir, abans que algú hem considere una intolerant, que hi ha certes pintades pel poble molt interessants i mereixedores,

fins i tot, d'embrutar una paret. Aquestes pintades, defensar la igualtat entre sexes, races i pensaments diferents. Realment, són aquestes les que hem podrien fer canviar d'opinió respecte a considerar un graffitti com a expressió popular.

Pel contrari, hi ha una sèrie de pintades, que només demostren xenofòbia, racisme, al·lusions positives a règims no democràtics, etc. M'agradaria pensar que aquest pensament no és compartit per molta gent, encara que hem de demostrar respecte a ells per ser una opinió més, tenint en compte que cada persona ni grup de persones, poden considerar-se

com el posseïdor de la veritat absoluta.

Finalment, no voldria acabar l'article sense mencionar les típiques pintades "xorra" que es fan durant les nits de quintos, etc. Aquestes solen ser inofensives i sense substància, almenys si no és la teua paret la que ha sigut ratllada. Respecte al tema del lloc on es fan les pintades, voldria denunciar des d'ací totes aquelles que s'han fet sobre monuments del patrimoni del poble, com la Font, els Fornets, o el mil·lenari, demostrant poca estima per allò seu i comú de tot el poble.

MAFALDA
20460318-R

EL MEU AMIC EL BOSC

Hola amics i amigues:

Jo sóc un esquirol menudet. Em diuen Nelo, però com sóc xicotet, els meus amics em criden Nelet. Visc en un niu fet de rames i

fulles seques, a una muntanyeta prop d'ací que es diu el Tossal Roig.

Allí hi ha un pinar, que és amic meu. Jo crec que aquest pinar, al igual que tots els demés boscos, també és amic de les persones.

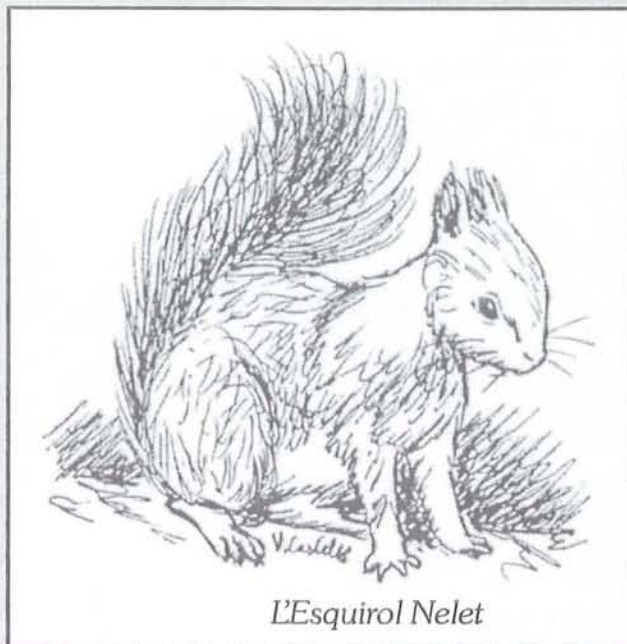
Una vegada parlava amb el mussol Pepet, que és molt savi. Em preguntà si sabia que era un bosc. Jo vaig respondre:

- Clar que ho se, són un grup gran d'arbres que creixen prop uns dels altres.

Pepet va fer un somriure i em va preguntar:

- Veus allà baix aquells arbres?

- Sí, - li digué jo- són tarongers.

L'Esquirol Nelet

- Hi ha molts i creixen prop uns dels altres. Pot ser que siga un bosc.

Jo em vaig quedar pensant. Aquells tarongers no podien ser un bosc. Vaig anar corrent a consultar el diccionari i vaig llegir:

"Lloc poblat d'arbres silvestres i ma-tolls"

- Clar - vaig pensar- els tarongers no són silvestres, i a més algunes persones tenen la mania de llevar les herbes i els matolls. Per això el taronger no és un bosc. Ràpidament vaig anar a contar-li el meu raonament al mussol.

- Molt bé, Nelet, ja veig que ho has pensat. Però el bosc inclou encara més coses que arbres i matolls. És la terra on creixen les arrels de les plantes, amb les seues furgues, cucs, insectes. És el sòl, amb les fulles seques, la molsa, les aranyes, els rosegadors. Són les herbes, arbusts i arbres, i tots els animalets que vivim ací: pardals, serps, papallones, sargantanes, tortugues, eriçons i molts altres com els esquirols com tu i els mussols com jo.

El mussol Pepet em va fer comprendre que tots formem part del bosc, fins i tot les persones, per més que de vegades no es porten bé amb ell. Per això l'hem de cuidar, perquè si el bosc està be, ell també ens cuidarà i tots estarem contents.

Victor Castelló.

TOT EL QUE T'INTERESSA SOBRE...

LES ALGUES

Les algues de la bellesa

El món marí posseeix una riquesa inàudita, reboçant de sals minerals i oligoelements, com el sofre (antiinfecció), el coure (l'acció broncejadora), el iode (ajuda a aprimar) i el zinc (per als músculs). Les algues contenen sals minerals i magnesi (per al creixement de les cèl·lules), de sodi i potasi (per a l'equilibri del sistema nerviós), també contenen clor i calci que afavoreix la digestió. Contenen les vitamines A, D i E, per al funcionament de l'organisme i riqueses en proteïnes i aminoàcids, a més de propietats hidratants, revitalitzants, cicatritzants, aprimadors i antibacterianes. En els tractaments de algues podem distingir 800 espècies, unes 40 d'elles són utilitzades en cosmetologia.

Les algues més famoses

Per la seua riquesa en oligoelements, proteïnes, vitamines, lípids, glúcids i sals minerals, les algues nodreixen i hidraten, revitalitzen i compensen les carències cutànies. Les seues vitamines reforcen les defenses de la pell i reequilibren l'excés de sebo, acné etc. Conserva la joventut i la vitalitat dels teixits.

El **fucus vegigós** és la més coneguda de les algues pardes. Creix en les vessants de l'Atlàntic, i es reconeix pel for olor que desprén quan se la xafa i per les seues ampolles pegaloses. Posseeix una acció diurètica i drenadora i permet que fàcilment perguem grasses. Els seus oligoelements reforcen el sistema vascular i combaten les retencions d'aigua. La **Deleseria sanguínia** és

utilitzada en medicina i en cirurgia estètica pel seu poder anticoagulant, i es troben en el coure, el zinc, el magnesi, i el manganés. Aquesta composició és similar a la del líquid intercel·lular de la pell pels seus principis actius que penetren per osmosi, regeneren les cèl·lules i les renoven. Les **Spirulines** són microscòpiques i se les troba en els llacs salats de Mèxic i el Txad. Coneguda pels asteques com a aliment dietètic de la pell. Contenen més de 150 components, el 70% són proteïnes, a més de, minerals i oligoelements. Aquesta alga aporta tot el que la pell necessita: hidratació i regeneració, també forma part de productes capilars que retarden la producció del sebo. La **Laminària digitata** està en el grau zero de les cartes marines. Viuen en una profunditat de 8 a 20 metres, a la Bretanya francesa. Conté sals minerals, oligoelements, proteïnes i vitamines, i exerceix una acció desintoxicant en la insuficiència verinosa contra el cansament de les cames. La seua riquesa en iode i en substàncies diurètiques són bones per aprimar. Serveixen per crear cremes suaus, gels i pastes dentríques. La **Ulva làctuca** medeix entre 10 i 50 cm, i se situa en la superfície de l'alta marea o pegada a les roques. Els amants de la dietètica la consumeixen pel plaer gustatiu i per l'equilibri alimentari. És l'alga més manipulada i s'usa en productes a base d'extractes marins. És hidratant, relaxant i antiestrés.

Per què les algues?

Contenen aigua marina i

absorbeixen elements nutritius, ja que no tenen arrels. Produeixen el 70% d'oxigen de la Terra i sense elles no podríem respirar. Foren el primer ésser viu en fabricar clorofil·la i la fotosíntesi fou inventada per elles.

Reduir celulitis

La celulitis es compon de rebuig de les grasses, fluïds i toxines que queden atrapats en el cos. Les irregularitats que fan visible la celulitis són el resultat d'una dermis empobrida. L'objectiu del tractament contra elles és crear elasticitat en la dermis, provocada per diferències histològiques que són de diversos teixits, entre les cèl·lules masculines i femenines. Les femenines contenen una gran bossa oval pegada a la capa grassa i les masculines són en forma de diamant, per això els homes no desenvolupen la celulitis. A través de la talasoteràpia amb els productes d'algues, es pot aconseguir una difusió dels capilars que distribueixen els nutrients a la capa bàsica de la pell. Hi ha una estimulació en les glàndules secretores i neteja del sistema linfàtic, eliminat àcid úric. Per a reduir la celulitis cal que comptem amb: evitar el tabac, evitar l'exposició solar sense protecció, evitar l'estrés, l'exercici deu ser constant i cal portar una dieta adequada. La dieta bàsica deu incloure hidrats de carboni (responsables de l'energia), grasses polisaturades (com a reserva del calor), proteïnes (per al creixement i reparació del teixit) i aigua (l'element essencial).

MARI LUZ TERUEL TRAVER

ART en MÀRC

Vidres i Marcs

Sanchis Guarner, 1 - Telèfon 964 32 18 16 - 12190 BORRIOL

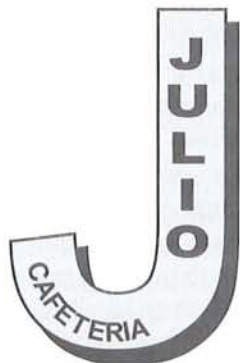
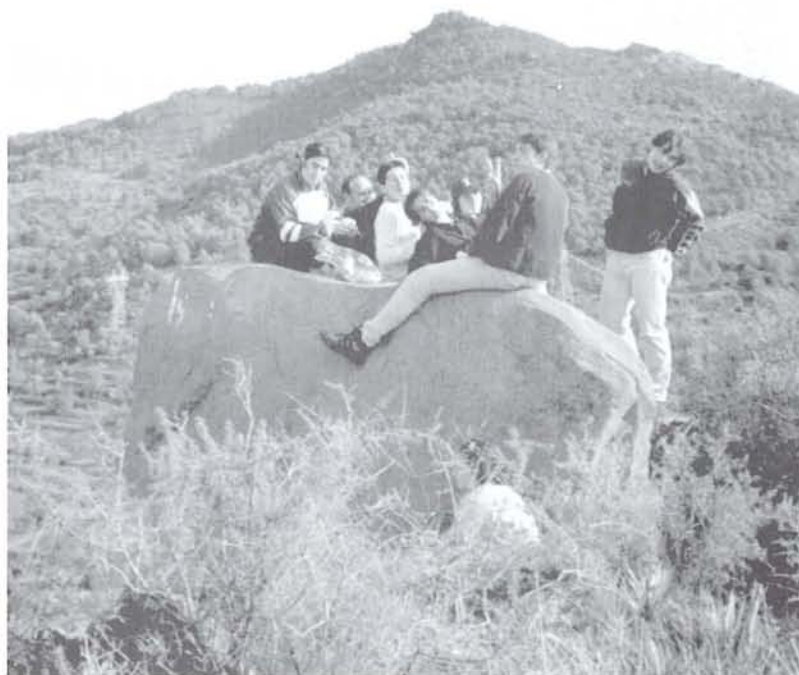
I PUJADA AL TOSSAL DE L'ASSUT

El passat dia 15 de novembre de l'any 1998, es va realitzar la primera pujada al tossal de l'assut, lloc geogràfic que dona nom a la nostra associació.

Aquell diumenge ven prompte, alguns membres de l'Associació Cultural el Tossal de l'Assut, vam pujar fins al cim d'aquesta muntanyeta situada al ben mig de la partida denominada Assut. Aquesta pujada es va fer amb la finalitat de revisar el terreny per a preparar noves pujades amb tot aquell o aquella que vullga participar d'una festa tan emblemàtica com aquesta per a nosaltres. La vista que s'observa des del cim és preciosa, es pot contemplar una àmplia part del terme de la nostra vila, i inclús dels termes veïns, com són la Poble Tornesa, Castelló i Benicàssim, així com una vista molt bonica del nucli urbà. Hi trobarem restes d'antigues cases.

Després de descendre del tossal, dinarem en Els Xops, lloc abans molt visitat, on es reunien la gent per a qualsevol berena; que ha quedat en desus, encara no hem averiguat perquè.

Esperem fer la II Pujada ben prompte, amb la participació de tots vosaltres.

**PLATS COMBINATS
APERITIUS I GRANISATS**

Rei En Jaume, 4 - Telèfon 964 32 10 72 - BORRIOL

PROBLEMES AMB LA CARRETERA DE BORRIOL

Cada dia pareix més proper el dia en què per fi puguem disfrutar del desviament de la carretera per fora del nostre poble. Les obres pareix que s'estan duent a terme a bon ritme encara que també tardaran cert temps en veure, d'una vegada per totes, realitzat aquest somni de molts borriolencs. Esperem que milloraran moltes de les molèsties que ara patim al circular per la carretera, tals com estar alguns minuts a l'espera de poder vore un espai entre les llargues caravanes de vehicles que passen els caps de setmana o vore com, a pesar d'haver alguns passos de zebra, molts dels conductors no estan per la labor de cooperar i donar pas a la gent que va a peu o, com no, eixe conductor que desitja eixir d'un carrer de la localitat per a incorporar-se a la circulació de la carretera i, a l'igual que els peatons permaneix impotent per no poder-se incorporar a l'Avinguda degut a l'intens tràfic.

De vegades cal pensar si no haguera sigut més lògic el col·locar algun semàfor al llarg de la carretera i haver ordenat aquestes

incomoditats, millor de com se solucionen ara.

Un altre aspecte negatiu que ocorre en l'actualitat i del qual crec que es deuria de posar solució prompte d'alguna forma, tant per la incomoditat que suposa com a la vegada el perill que pot entranyar per a algunes persones és el vore com molts caps de setmana existisquen vehicles aparcats damunt de les andanes de la carretera, sense que ningú els propose donar una solució definitiva

a tan incòmode i perillós problema, perquè quina persona no s'ha vist alguna vegada amb el dilema de portar un xiquet menut amb el seu carro i trobar-se amb aquest problema, amb la única solució de creuar la carretera, o bé passar amb el carro i el xiquet per damunt de la via circulatòria amb el conseqüent risc que no tindria el per què patir? Mentrestant els amos dels vehicles estacionats d'aquesta forma es troben tan tranquils, bé en els seus domicilis o bé tan tranquils prenent-se una copa.

Em pareix que seria més lògic i conseqüent tallar aquest problema i deixar que totes les persones circulen tranquil·lament per damunt de les andanes, que són per al que estan fetes i no per a aparcament de cotxes.

Sols cap dir, per finalitzar, que acabe quan abans aquest desviament pel bé de tots i tant de bo deixem de patir totes les molèsties que estem observant, al mateix temps que demanar a tots els qui aparquen damunt de les andanes que tinguen un poc més de civisme i pensen en els altres.

Vicente Alcañiz Puertas

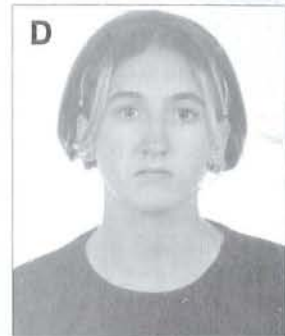

QUI ÉS QUI?*

En la present edició de La Botalària encetem un nou apartat fotogràfic, que esperem tinga continuació d'ara en endavant. Es tracta de relacionar les fotos actuals amb les fotos del passat, per vore amb qui es corresponen. Esperem que passeu una estona entretinguda. La solució la trobareu a la darrera pàgina escrita.

*Aquest apartat és una fidel reproducció de la publicació que edita l'Associació Cultural Tossal Gros, de les Coves de Vinromà, en el seu periòdic local, del qual ha estat presa la idea del joc. Sens dubte una altra revista cultural i d'actualitat que us aconsellem llegir si vos podeu fer amb ella.

EN AQUEST NÚMERO US DONEM LA SOLUCIÓ A LA QÜESTIÓ DE LA REVISTA PASADA.

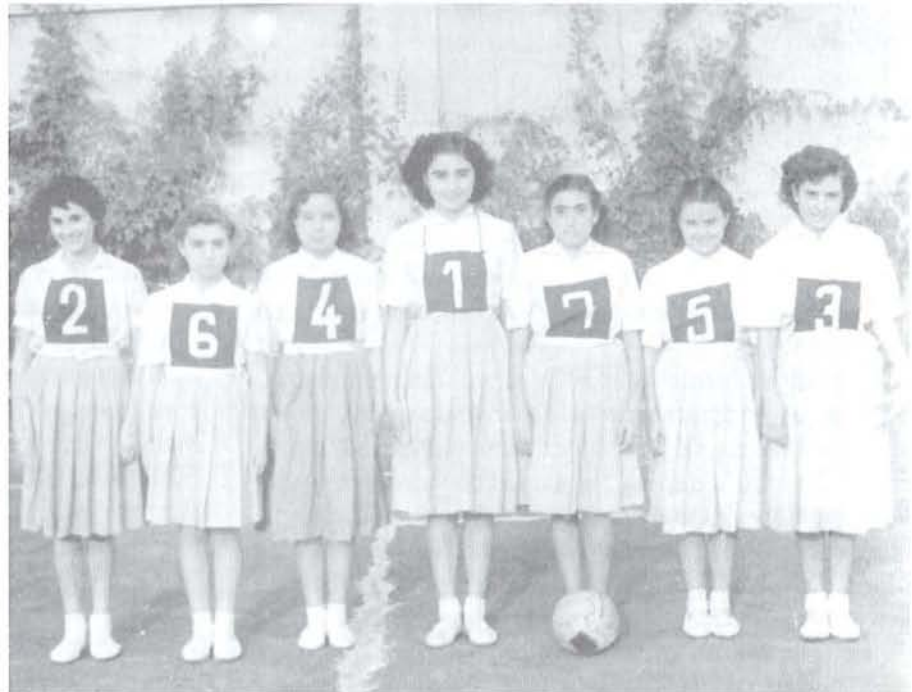
En l'any 1953 un grup de xiquetes de Borriol, perteneixents a la Secció Femenina, conduïda per Carmencita "la de Enrique", dedicaven el seu temps lliure al Volei-Ball.

Aquestes xiquetes, de 12 a 13 anys d'edat, eren entrenades per un home de Castelló i el lloc d'entrenament era "El Camet".

Tant l'uniforme per a jugar com el de passeig, els el pagava la falange.

Periòdicament, jugaven campionats al Estadi Castalia i a les dependències esportives de la Secció Femina de Castelló, ubicades al camí del Grau.

Totes aquestes dades tenen especial importància, perquè les nostres veïnes de Borriol, en les festes de la

Magdalena de Castelló van quedar Campiones Provincials en jugar contra un equip d'Alacant a l'Estadi Castalia.

Les jugadores eren :

2- Luisa "La Molinera".

6- Concha "La Escolana".

4- Mª Carmen "La Ferrera".

1- Consejo "La Molinera".

7- Pilar Ramos "La Modista".

5- Tonica "La Constancia".

3- Mª Teresa "Sardina".

EL DESARROLLO SOSTENIBLE

Antonio García Verduch
Professor d'Investigació*

El dia 5 d'octubre de 1992 es va celebrar el "Dia Mundial de l'Hàbitat", per iniciativa del Centre de les Nacions Unides per als assentaments Humans, que té la seua seu a Nairobi, Kènia. El lema d'aquella celebració va ser:

"Vivendes per a un desenvolupament sostenible".

Fins ara s'ha associat quasi exclusivament el concepte de desenvolupament a la seua vessant econòmica, és a dir, a la creació de riquesa material.

Aquest pensament encara està àmpliament extès en la nostra societat, perquè es creu que el desenvolupament econòmic va associat inevitablement a un augment del benestar. Açò és cert, però ocorre que eixe benestar no és compartit per tots els pobles i, a més a més, s'assoleix, amb freqüència, deteriorant el patrimoni comú de la Naturalesa. El desenvolupament econòmic, certament, proporciona benestar, però per a qui?, i a quin preu?.

L'espectacular desenvolupament econòmic que hem presenciat durant les últimes dècades, ha deixat a la tercera part més pobre de la població mundial en una situació inclús pitjor que la que tenia anteriorment, *la qual cosa suposa una insolidaritat amb la generació actual*. A més a més, este desenvolupament ha sigut assolit causant danys irreparables al medi ambient i consumint ingents quantitats de recursos no renovables, *la qual cosa suposa una insolidaritat amb les futures generacions*.

En els últims anys de la dècada dels 80 ha sorgit una nova dimensió humana del desenvolupament, perquè s'ha reconegut que el desenvolupament físic, per sí sol, no garanteix el naixement de societats amb més justícia social i més conscients de la legítima propietat dels béns de la Terra.

El primer Informe sobre el Desenvolupament Humà, publicat pel Programa per al desenvolupament, de les Nacions Unides, va definir el desenvolupament humà com: "*Un procés que augmenta les capacitats d'elecció de les persones*". Com pot veure's, este nou enfocament col·loca les necessitats i aspiracions de les persones en primer lloc, i utilitza el creixement econòmic solament com un dels medis per a aconseguir aquest fi.

En les societats altament desenvolupades, és comú que els individus tinguen una elevada capacitat d'elecció. Poden triar la ciutat en què van a viure, el tipus de vivenda que van a ocupar, el vestit, l'alimentació, l'assistència sanitària, etc. Els habitants del món subdesenvolupat, pel contrari, posseeixen una escassíssima capacitat d'elecció. Els condicionaments

externs són massa imperiosos per a permetre'ls l'exercici de la iniciativa.

La introducció d'esta nova definició de desenvolupament, que rellega el desenvolupament econòmic a un paper de supeditació, ens deu de fer pensar si no estan equivocades les societats que persegueixen el desenvolupament econòmic propri com a última finalitat. Perseguir exclusivament el desenvolupament econòmic propri és, a més a més, una visió egoïsta i insolidària.

El 23% de la població mundial viu en països industrialitzats, guanya el 85% dels ingressos mundials, consumeix el 70% de l'energia mundial, el 75% dels metalls del món, el 85% dels seus productes forestals i el 60% dels seus aliments. I allò greu és que estes diferències de benestar no tendeixen a disminuir amb el temps, sinó a augmentar. Les dades que faciliten les Nacions Unides així ho confirmen.

L'home ha viscut alegre sobre la Terra, pensant que ésta era una font inesgotable de béns. Avui, a la fi, hem comprés que, encara que existeixen molts béns renovables, altres, de gran importància, s'esgoten i la Naturalesa no els reposa. El Nostre Planeta serà pròdig amb nosaltres, únicament, si disfrutem dels seus béns amb sabiduria i moderació.

Pareix com si l'home, al contemplar aquelles

El dia 5 d'octubre de 1992 es va celebrar el "Dia Mundial de l'Hàbitat", per iniciativa del Centre de les Nacions Unides per als assentaments Humans, que té la seua seu a Nairobi, Kènia. El lema d'aquella celebració va ser: "Vivendes per a un desenvolupament sostenible".

Fins ara s'ha associat quasi exclusivament el concepte de desenvolupament a la seua vessant econòmica, és a dir, a la creació de riquesa material.

Aquest pensament encara està àmpliament extès en la nostra societat, perquè es creu que el desenvolupament econòmic va associat inevitablement a un augment del benestar. Açò és cert, però ocorre que eixe benestar no és compartit per tots els pobles i, a més

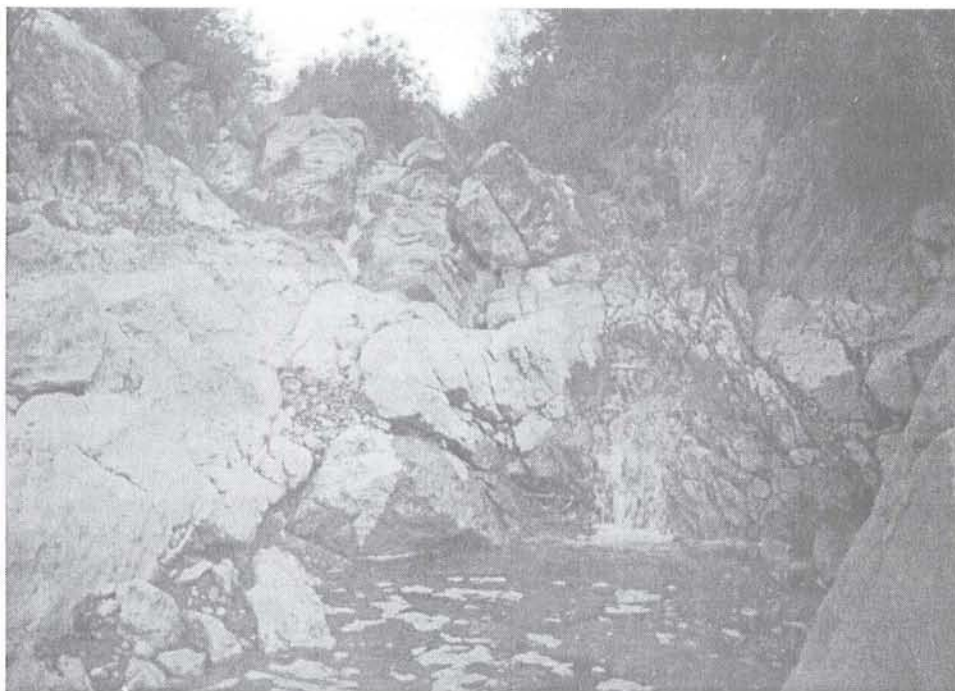
a més, s'assoleix, amb freqüència, deteriorant el patrimoni comú de la **Natural**esa. El desenvolupament econòmic, certament, proporciona benestar, però per a qui?, i a quin preu?.

L'espectacular desenvolupament econòmic que hem presenciat durant les últimes dècades, ha deixat a la tercera part més pobre de la població mundial en una situació inclús pitjor que la que tenia anteriorment, *la qual cosa suposa una insolidaritat amb la generació actual*. A més a més, este desenvolupament ha sigut assolit causant danys

irreparables al medi ambient i consumint ingents quantitats de recursos no renovables, *la qual cosa suposa una insolidaritat amb les futures generacions*.

En els últims anys de la dècada dels 80 ha sorgit una nova dimensió humana del desenvolupament, perquè s'ha reconegut que el desenvolupament físic, per sí sol, no garanteix el naixement de societats amb més justícia social i més conscients de la legítima propietat dels béns de la Terra.

El primer Informe sobre el Desenvolupament Humà, publicat pel Programa per al desenvolupament, de les Nacions Unides, va definir el desenvolupament humà com: "*Un procés que augmenta les capacitats d'elecció*

RENAULT

J. L. Andrés, S.L.

Avda. Saragossa, 8 - 10
Tel. Taller 964 32 11 45 - 964 32 17 68
12190 BORRIOL

Paco Zaragoza

TALLER i JOIERIA

C/. Hereu, 2 - Tel. 964 32 11 82
12190 BORRIOL

NIVELL DE FORMACIÓ I RELACIONS DE GÈNERE: UNA CONQUESTA DE LES DONES DE BORRIOL

Pietat Mateu Bellés

Al món occidental, des de les societats de l'antiguitat fins fa poc anys, les dones han estat marginades dels centres d'educació i de formació, i encara en l'actualitat en gran part del planeta les escoles i les universitat són terrenys acotats per a elles. Tampoc en aquesta qüestió Borriol ni era ni és una excepció, i en les darreres dècades s'ha produït un canvi revolucionari pel que fa a la igualtat d'oportunitats d'adquirir coneixements entre els xiquets i les xiquetes.

Amb la crisi de l'economia agrària tradicional els nivells de patrimoni dels pares van perdre capacitat per garantir el benestar dels fills, i l'ascensió i el descens dins l'escala social van dependre de la capacitat de les dones de treballar i de les habilitats i capacitats d'aprenentatge (de l'ofici) dels hereus i menys del valor dels béns que els trametien. Quant es va prendre consciència d'aquesta realitat els pares deixaren de veure l'escola com un lloc on els xiquets perdien el temps i es va convertir en un element clau dins de les estratègies de inclusió social. Eren les primeres fites per eixir de l'analfabetisme dominant.

Però, tots els més grans del poble recordaran que en la seua infantesa l'esforç econòmic que les famílies destinaven als estudis, tant si era gran com xicotet, anava dirigit preferentment als fills, i sols marginalment a les filles. La lògica amb la qual es prenen les decisions era que a ells calia preparar-los el millor possible, per què en un futur haurien de ser capaços d'alimentar i protegir a la seua muller i als descendents, mentre que elles tindrien resolta la seua subsistència en la mesura en que aconseguiren casar-se. El model de reproducció social al qual aspiraven totes les famílies borriolenques era clarament sexista, i en conseqüència les estratègies que calia adoptar eren radicalment diferents.

Molt lentament i al llarg de la primera meitat del segle XX aquest panorama es va transformar. Primerament les famílies benestants i finalment les més pobres, van aspirar a que també les seues xiquetes gaudiren de les oportunitats que els estudis els podien oferir en un context cultural i laboral progressivament més dinàmic i complex. La recuperació de la democràcia a Espanya va accelerar el procés, en proclamar la Constitució de 1978 la igualtat de dret entre els sexes, i ben pocs s'atrevirien avui a sostenir plantejament sexistes en el camp de l'educació. En altres termes, com la majoria tenim clar, la situació és ben diferent.

El nivell de formació dels ciutadans i les ciutadanes constitueix un indicador inqüestionable del grau de progrés social al qual ha arribat el país, i és un dels factors que amb major incidència condiciona les perspectives de desenvolupament econòmic. Les despeses en educació són les més rendibles de totes les inversions que assoleixen els estats, i també les famílies.

¿Quins nivells de qualificació ha sigut capaç de

generar la societat borriolenca? ¿Com han anat canviant amb el temps? Les informacions més recents i objectives que podem emprar per acostar-nos a aquestes temàtiques, encara que poc detallades i amb algunes limitacions, es troben al padró municipal, que tot i estar elaborat l'1 de maig de 1996 s'actualitza estant actualitzant contínuament a partir dels moviments d'altres i baixes per canvis de residència i naixements i defuncions.

Graus acadèmics obtinguts per la població de Borriol de 20 i més distribuïts segons el sexe

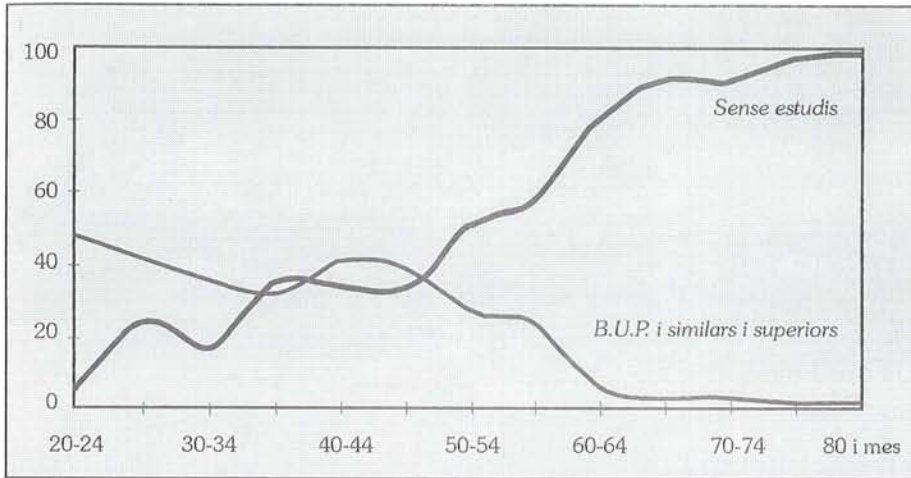
	Homes	Dones	TOTAL
Analfabets	19	31	50
Sense estudis	629	645	1274
EGB i similars	365	317	682
BUP, COU, Fp2, Diplomatures	363	339	702
Llicenciatures i similars			
TOTAL	1376	1332	2708

A grans trets podem afirmar que els borriolencs tenim uns nivells d'estudi acceptables i molt semblants al del conjunt dels valencians. Però, immediatament es constata l'existència de fortes diferències segons el sexe, l'edat, el lloc de residència i el nivell econòmic. En aquesta ocasió sols ens interessa analitzar els aspectes de gènere, i en ells ens centrarem en aquests.

Malgrat que els contrastos entre els homes i les dones no són tan exagerats com fa a penes vint anys, encara s'aprecia que ells tenen una situació millor. En els trams de formació inferiors predominen les dones, i en els superiors és a l'inrevés. Els que no saben llegir ni escriure no arriben al dos per cent, però d'aquells que no saben llegir ni escriure, dos de cada tres són dones. Açò es deu a la major supervivència femenina, ja que la majoria dels casos estan concentrats en l'escala superior de les edats, i és conseqüència del que abans explicàvem de la baixa consideració social que tenien les dones fins a la Segona República (en aquell moment vam poder començar a votar les dones). També al grup de sense estudis, alla qual els sociòlegs actuals anomenen analfabets funcionals, pertanyen més dones que homes, però ja les diferències relatives s'acurten. A l'altre costat de la gradació que hem establert veiem que en són més els borriolencs que van coronar amb èxit el cicle d'escolarització obligatòria que les borriolenques, però sense grans disparitats, ja que en termes percentuals les xifres s'allunyen poc.

Les dades de més amunt amaguen, com hem dit, fortíssimes disparitats segons els anys de naixement, és a dir, segons el model de societat predominant en el qual s'han educat les generacions actuals. Amb el gràfic

Percentatges de borriolencs segons grups d'edat i nivells acadèmics assolits (Grup 1: Analfabets i sense estudis; Grup 2: B. U. P., C. O. U., FP2, Diplomatures, Llicenciatures i similars)

següent queden de manifest.

La millora que el sistema educatiu espanyol ha experimentat al llarg d'aquest segle que se'n vas'envà queda retratatretat quan t s'analitza des dedesde la perspectiva temporal el grau de formació de qualsevol comunitat de nostre estat. Però, no cal acudir a les xifres del padró per adonar-nos asaventat-se d'aquest fet, ja que es palpa pels carrers. Del que ja no hi ha al nostre poble una opinió tan formada és respecte a com aquest procés ha capgirat les diferències formatives segons el sexe. Abans véieiem que la situació general de les borriolenques era menys favorable que la dels homes, però hihi queda ja ben poc perquèper que els contrastos desapareguen, en primer lloc, i es tornen, després, ena favor de les dones.

Si els xiquets nascuts abans de 1959 encara tenien més probabilitats d'estudiar que les seues germanesgermanetes,

en les generacions posteriors ja no es practicaven discriminacions per raons de sexe, i a partir dels anys setanta és evident que han baixat més als instituts de la Plana i/o han obtingutobtés millors resultats elles que ells. Les diferències són molt significatives i les seues conseqüènciesconseqüències encara estan per estudiar.

Una cosa esta ben clara desprésdesprés de aquesteste xicotet estudi:i, el camícami començat per les dones ena aquesteste país per aconseguirconseguir el vot igual que els seus pares, germans i marits és molt recent i s'e ha fet molt de camí, les estadístiques estant canviantcambiant molt ràpidament,ràpid aixòaixò és el reflex en de la societat, per tant, el que la igualtat entre homes i dones, respectant les lògiqueslògiques diferències, està cada vegada estàestà mes prop.

Graus acadèmics obtinguts per la població de Borriol de 20 i més anys distribuïts segons el sexe i dos grans grups d'edat

	GRUPS D'EDAT					
	20 - 39			40 i més		
	Homes	Dones	Dif.	Homes	Dones	Dif.
Analfabets i sense estudis	21,2	21,2	0	63,5	68,6	-5,1
EGB i similars	44,7	35,1	+9,6	15,0	17,0	-2,0
BUP, COU, FP2, Diplomatures, Llicenciatures i similars	34,1	43,7	-9,7	21,5	14,4	+7,1
TOTAL	100	100	0	100	100	0

Hnos. Chiva

Sanchis Guarner, 9 - Tel. 964 32 11 18
12190 BORRIOL

GÈNERES DE PUNT
PERFUMERIA
DROGUERIA
PAPERERIA
MERCERIA

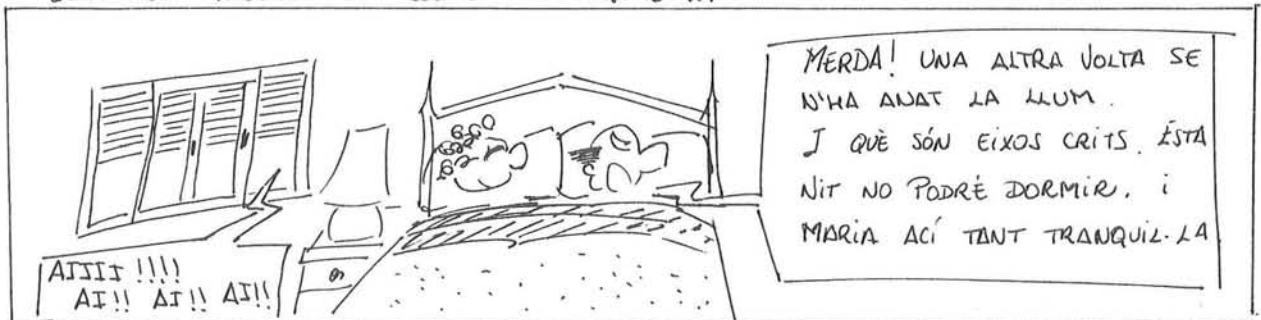

ERA DE NIT. TOT ESTAVA TRANQUIL FINS QUE ...
JUST A LES 2 DE LA MATINADA ...

QUAN TOT TORNAVA A ESTAR TRANQUIL ...

AL MATÍ...

I AL SEGON PIS...

Pots endevinar qui i perquè no va deixar dormir a Carles en tota la nit ?

HORA	PIS	PROPIETARI	SOROLL
2:00			
3:00			
4:00			

Per Maribel

POESIES

POR SER ASI

*Puede que no hicieses gran esfuerzo
El día que yo nací,
Pero sé que el sentimiento
Llego directo a mí.*

*Cuando el primer grito soltó
Hasta el corazón se te disparó.*

*Como si fuese un pájaro
Puedo recordar mi nacimiento
Viendo los grandes lazos
Que en tu garganta hacían el sufrimiento*

*Pensabais que no podría sobrevivir
Que los tres meses que me faltaban
Iban a ser mi morir.*

*Pero gracias a vuestras fuerzas
Mi ser volvió en sí
Y con cariño y esperanzas
Ahora estoy aquí.*

*Por se así te quiero ofrecer
Mis más sinceras palabras
Para que algún día al leer
Recuerdes aquellas mañanas.*

POR LA VIDA

*Cada mañana os volvéis a ver,
Dais gracias a Dios por la vida
Que habéis conseguido día a día
Para ver a vuestros hijos crecer.*

*Habéis agotado vuestro amor
Con ilusiones y sueños vanos
Pero ahora el gran señor
Os recompensará con muchos años.*

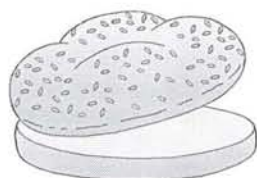
*Sólo con la ilusión que vive
En vuestro enorme corazón
Conseguís la felicidad que revive
Día a día, sol a sol.*

*Rosales os merecéis en esta vida,
Amor desprendéis con cada gesto
Fuisteis padres con gran alegría
Y ahora pedís a gritos un dulce beso.*

*Cada arruga de vuestra cara
Son momentos de la vida pasada
Buenos, malos, todos fueron
Ricos, pobres, todos valieron.*

*Ni el dolor ni el sufrimiento
Os derrumbará en esta vida
Ni el calor ni el frío viento
Os derrumbará vuestra alegría.*

*Porque habéis vivido con gran fantasía
Y realidad al mismo tiempo*

HORNO Y PANADERIA J. Silverio Babiloni

Especialidad en cocas y rollos

Virgilio Oñate Gil, 20 - Tel. 964 32 11 07 - BORRIOL

LA RUTA DEL LLIBRE - L'HORA DEL CONTE

Des de l'any 1992, data en la qual es va obrir al públic la Biblioteca de Borriol, es venendesenvolupant diverses Campanyes d'Animació a la Lectura per als xiquets i xiquetes en edat escolar.

A partir del 1996 s'organitza la campanya anomenada "L'Hora del Conte"; objectiu principal del qual és potenciar l'afició lectora a través de la tradició oral de contes. A nivell nacional, esta activitat s'inclou com una de les més importants en el mon bibliotecari i cultural.

L'HORA DEL CONTE: 1996 - 1998.

1.- ORGANITZACIÓ:

S'han estat organitzan juntament amb les biblioteques de: Almassora, Almenara, Benicàssim, Borriana, Borriol, Castelló, Onda i Vinarós,

mitjançant la contractació de persones especialitzades en l'animació socio-cultural: "Asociación TRIS- TRAS".

Una vegada fixades les línies generals d'actuació, cada biblioteca organitza individualment els mitjans de difusió de la mateixa, amb la finalitat de que tots el xiquets i xiquetes queden enterats del que es va a realitzar, i es determine l'horari a seguir, tenin en conter que siga compatible amb altres activitats extraescolars.

2.- PROMOCIÓ DEL 'ACTIVITAT.

Cada bibliotecari/a va als col·legis de la seua localitat i explique aula per aula, desde segon de preescolar fins a cinqué de E.G.B., el contingut de la campanya, i els fa entrega de un díptic on s'inclou la fitxa d'inscripció. També es resolen els

dubtes plantejats pels xiquets. Es requisit indispensable per a poder participar, tenir el carnet de lector de la biblioteca, amb el qual s'atrau l'interés dels no socis.

3.- CARACTERISTIQUES GENERALS.

La temàtica, diferent cada quinzena del mes.

Tallers per als xiquets.

Representació teatral del conte o narració, on els xiquets i xiquetes són els protagonistes.

Informació bibliogràfica de lectures apropiades segons l'edat o capacitat.

Iniciatives i sugerències del propis xiquets.

4.- OBJECTIUS.

a)Es preten familiaritzar al xiquet

ESTABLECIMENTS
LATORRE

REGALS

País Valencià, 61 - Bajos
Tel. 964 32 11 72
BORRIOL

amb la biblioteca i concretament als que encara no la coneixen.

b)Pensem que la biblioteca té l'obligació especial de programar activitats culturals i oferir als xiquets la possibilitat de escollir lliure e individualment, llibres i altres materials, tant per a la consulta en la sala com per al préstec a domicili.

c)Fomentar l'interés per la lectura a través de:

La tradició oral.

Narració i lectura de:

Contes sol·licitats pels propis xiquets.

Contes preparats pels animadors.

Contes tradicionals, fantàstics, fàbules, llegendes....

Contes del propi fons bibliogràfic.

d)Potenciar el treball en grup i garantir la participació individual i col·lectiva de tots els xiquets, en les activitats programades.

L'HORA DEL CONTE - 1999

1) ORGANITZACIÓ:

Donat el notable èxit que aquest tipus d'activitats tenen entre la població infantil, es preten continuar amb elles com a mitjà de promoció lectora. Els objectius, metodologia i característiques d'aquesta campanya son equivalents a les campanyes anteriors, amb l'excepció de que Borriol en aquesta ocasió s'ha vist obligat a organitzar-la de manera individual, degut, per una part, a que algunes biblioteques han deixat de participar en el desenvolupament d'aquestes campanyes i altres han actuat

separadament; i d'altra banda a que l'Associació Cultural TRIS-TRAS, amb la que fins ara havíem treballat s'han dissolt, i ja no realitza activitats d'animació. Per a aquest any s'ha contractat altres persones especialitzades en animació cultural, les quals han presentat un projecte d'actuació prou bo, i sobretot flexible.

2) INSCRIPCIONS:

Donat que el nombre de places és limitat, 15 per grup i sessió, per a aquest any s'ha preparat dues llistes d'inscripcions:

a)Xiquets participants:

Tindran prioritat aquells xiquets i xiquetes que mai hagen tingut l'oportunitat de participar en l'hora del

conte encara que la data d'inscripció fos posterior.

b)Llista d'espera:

Estaran inscrits els xiquets i xiquetes participants en campanyes anteriors, sempre que els primers grups estiguen coberts.

3) HORARI:

La campanya compren els mesos de gener a maig de 1999, celebrant-se les sessions els divendres per la vesprada amb el següent horari:

A partir de les 17:30 hores per als xiquets de segon de preescolar a segon de primària.

A partir de les 18:30 hores per als xiquets de 3er a 5é de primària.

LA BIBLIOTECA

ASSAIG GUANYADOR XV SETMANA CULTURAL DE BORRIOL

Fa uns anys, uns amics em van obrir els ulls, i em mostraren com era la realitat de cruel. Aquests amics em mostraren el feixisme cruel i amb idees de poc trellat; com el racisme: una idea errònia, ja que creuen que l'home de pell blanca és més important que les persones d'altre color. El sexisme és una ideologia *passada de moda* que no afavoreix el progrés de la societat humana.

Em van ensenyar a veure les persones més enllà de les aparences. M'ensenyaren quina es la meua pàtria i qui són els meus enemics, la guàrdia civil amb la seua aparença d'ajudar a tothom però tan sols ajudant als que tenen diners, i els neonazis, xiquets incults amb el cervell llavat pel sistema que juguen a ser delinqüents.

Per tot açò jo intente fer el mateix amb els meus amics, encara que tan sols obrin els ulls els que ho desitgen. Jo considere a aquests dos que m'ensenyaren a obrir els ulls com amics de veritat i tan sols dic visca la LLIBERTAT.

Natxo Valls i Falomir

FOTOS GUANYADORES 1er CONCURS DE FOTOGRAFIA XV SETMANA CULTURAL DE BORRIOL

1er PREMI
VICENT VALLS ESCUDERO

2on PREMI
ESTER ALAFONT

ELS BESSONS

Vicent i Carmen Gonzalbo són els germans més vells del poble. Entre els dos quasi fan els dos-cents anys, ja que Vicent en té 93 i Carmen 97. Són coneguts en tot el poble per Vicent "el sastre" i Carmen "la sastra". Aquests germans han viscut sempre a Borriol. Quant els dos germans es reuneixen, quasi totes les setmanes, es conten coses de quant eren molt menuts, o siga de fa més de vuitanta anys. És una cosa impressionant els records que hi poden tenir aquests dos germans de Borriol.

Quant eren menuts jugaven amb tots els xiquets a molts jocs, molts dels quals ja estan oblidats:

Les agulletes : Aquest joc consistia en fer un munt de sorra i llançar agulles de "cabet" (el cap de les agulles hi podia ser de colorins o blanc) al munt de sorra i guanyava qui més n'enclavava.

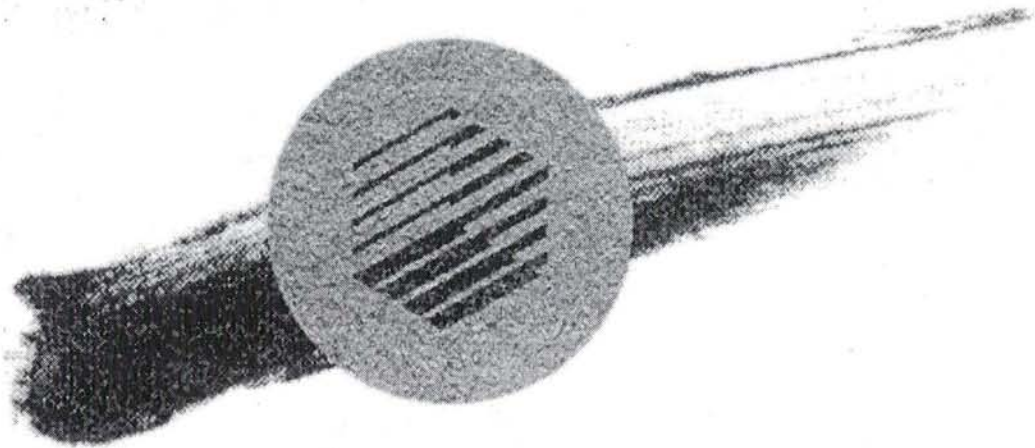
El xavo negre : En aquest joc el que hi feien era fer un cercle i posar xavos negres enmig i després cada xiquet hi tirava un xavo i intentava treure algun xavo del cercle i el que el treia se'l quedava.

La trompa : Aquest joc ja és més conegut per tots, ja que els xiquets d'avui en dia també hi juguen. Consisteix en agafar una trompa i pegar-li voltes amb un cordell i després la llances i la trompa no para de pegar voltes.

Les birles: Ací el que tenien que fer és posar unes quantes birles i després llançar una pilota per a vore que en tirava més.

Han viscut en èpoques de molts problemes ja que han viscut les dos guerres mundials i com no, les conseqüències que aquestes hi van portar. Ara els dos germans, per sort, hi poden contar totes aquestes coses.

Porcelanatto Cerfogres

Ctra. Zaragoza, Km. 6,1
Tel. 964 657 606
Fax 964 321 655
12190 BORRIOL (Castellón)
<http://www.porcelanatto.com>
E-mail: poreclanatto@porcelanatto.com